

Studia Parliamentaria

KOKENEET VIISAAT

Yritysten ja yritysjohtajien
yhteiskunnallinen vastuu
1.12.1999

TULEVAISUUSVALIOKUNTA
Toim. Paula Tiihonen

Lukijalle

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta päätti keväällä 1999 vaalien jälkeen toimintaansa suunnitellessaan käynnistää kaksi uutta yhteiskunnallista keskustelun muotoa. Haluttiin kuulla toisaalta suomalaisessa yhteiskunnassa pitkään toimineiden eri alojen ihmisten ja toisaalta nuorten näkemyksiä siitä, missä mennään ja mihin pitäisi mennä. Ensiksi mainitun kuulemistarpeen taustalla oli huoli myös siitä, että elinkeinoelämän ollessa vähän edustettuna kansanedustuslaitoksessa, vuoropuhelu edustajien ja tämän yhteiskuntamme tärkeän tahon kanssa saattaa jäädä muiden vaativien asioiden varjoon.

Oheisesta valiokunnan taustamuistiosta (6.10.1999) selviää Kokeiden viisaiden foorumin tavoitteet ja toimintatavat. Liian tiukoiksi niitä ei haluttu tehdä. Kukin tapaaminen muotoutuu paljolti kokeneista viisaista aina erikseen valitun 5 - 6 hengen ryhmän oman tahdon mukaan ja ryhmän puheenjohtaja vastaa luonnollisesti myös hyvän ilmapiirin syntymisestä.

Näin sujuikin kaikki erittäin hyvin jo tässä ensimmäisessä tapaamisessa.

Kokeneiden viisaiden keskustelut, kommentit ja jälkikäteiset kirjoitukset julkaistaan kirjasina, ellei toisin sovita, tulevaisuusvaliokunnan toimesta. Keskusteluun osallistujat ovat saaneet tarkistaa osuutensa. Tarkoitus ei kuitenkaan ole muuttaa esimerkiksi tässä tapaamisessa käytetyn paneelin - vapaasti puhutun ilmaisun - luonnetta kirjoittamalla se usein varsin kuivahkoksi muodostuvaksi yhteenvedoksi.

Korostaisin, että vaikka keskustelu-aika on rajattu, kustakin käsiteltävästä aiheesta on mahdollisuus kaikkien lausua puhetta syvällisemmin kirjallisesti. Myös niiden, joilla ei ollut tilaisuutta osallistua tapaamiseen. Onhan niin, että jotkut meistä saavat sanomansa parhaiten esille esitelmöimällä, jotkut osallistumalla paneeleihin terävin puheenvuoroin, jotkut kommentoimalla toisten puhetta ja jotkut kirjoittamalla kaikessa rauhassa asiasta artikkelin. Tulevaisuusvaliokunta antaa mahdollisuuden tähän kaikkeen. Yhteinen foorumi on avattu.

Kiitokset kaikille osallistujille.

Paula Tiihonen
Tulevaisuusvaliokunnan sihteeri

Huom.

Eduskunta hyväksyi eduskunnan uuden työjärjestyksen 17.12.1999. Siinä tulevaisuusvaliokunnan asema muutettiin pysyväksi valiokunnaksi eduskunnan puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti. Asiasta jouduttiin kuitenkin äänestämään, sillä peruslakivaliokunta ei pitänyt vakinaistamista tarpeellisena. Valiokunnan asema vakinaistettiin äänin 96 - 73. Osana perustuslakiuudistusta, monen vaiheen kautta, tulevaisuusvaliokunta on nyt siis jatkossa vakinainen valiokunta. Tämä ilmentänee uuden perustuslakimme aktiivisen parlamentarismien henkeä.

Ohjelma 1.12.1999

Aika: Keskiviikko 1. joulukuuta 1999 kello 9.30 - 11.30

Paikka: Eduskunnan suuren valiokunnan kokoushuone
(pääovi, IV kerros)

Aihe: **Yritysten ja yritysjohtajien yhteiskunnallinen vastuu**

- ! Mitä tarkoittaa nyt ja tulevaisuudessa vastuu tuotteista ja palveluksista?
- ! Entä sosiaalinen vastuu ja vastuu kestävästä kehityksestä?
- ! Onko Suomen seurattava kansainvälisiä omistajien - lähinnä amerikkalaisten - määrittelemiä toimintamalleja?
- ! Miten solidaarisuus toteutuu?

Läsnä: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta, kokeneita viisaita, eduskunnan virkamiehiä ja tiedotusvälineiden edustajia

Ohjelma:

9.30-10.00	Kahvi
10.00-10.10	Avaus ja kokoneiden viisaiden sekä nuorten foorumien esittely Pj Martti Tiuri ja ed. Juha Rehula
10.10-10.15	Puhemies Riitta Uosukaisen tervehdys
10.15-10.30	Päätoimittaja Tapani Ruokanen
10.30-11.00	Paneeli päätoimittaja Tapani Ruokanen (pj), vuorineuvos Krister Ahlström, valtiotieteiden maisteri Jyrki Haikonen ja kauppaneuvos Satu Tiivola
11.00-11.30	Yleiskeskustelu

Kokeneet viisaat Juha Rehula, tulevaisuusvaliokunta

Arvoisa Rouva Puhemies, Kunnioitetut Kokeneet ja viisaat, Hyvät naiset ja herrat

Parlamentin tehtävänä on puhua. Puhua asioista, jotka koskevat ihmisiä läheltä ja kaukaa. Ainoana parlamenttina maailmassa Suomen eduskunnassa on tulevaisuusvaliokunta, jonka eräänä tehtävänä on etsiä ja kehittää uusia työmuotoja. Luoda jotain uutta, luoda mahdollisuuksia tuoda keskusteluun ja päätöksenteon pohjaksi asioita, jotka eivät ns. normaalin lainvalmistelutyön yhteydessä ole mahdollisia.

Olemme tänään liikkeellä työnimenomaisella otsikolla Kokeneet viisaat. Jo tässä yhteydessä todettakoon, että Kokeneiden viisaiden rinnalle tullaan luomaan Nuorten tulevaisuudentekijöiden foorumi, josta myöhemmin lisää. Otsikko on lainaa maailmalta, jossa vastaavanlaisia foorumeita käytetään yhteiskunnallisen keskustelun käynnistäjinä ja ylläpitäjinä. Tulevaisuusvaliokunta on omassa toimintasuunnitelmassaan päättänyt luoda tänne seminaarien luvattuun maahan kenties toisenlaisen keskustelufoorumin, jossa kokemuksilla ja näkemyksillä on kullakin oma arvonsa. Elämmehän me yhteiskunnassa, jossa jopa ikärasismien vivahteisin kääntein ei juurikaan anneta arvoa sille työlle, mitä joskus on tehty - tässä nykypäivän kiivaassa elämänrytmissä. Kokemus on arvo, jota kunnioitetaan tänä päivänä liian vähän.

Olemme siis koolla ensimmäistä kertaa. Tarkoituksemme on, että tapaamisiamme olisi 4 - 5 kertaa valtiopäivien aikana. Meillä ei ole valmista mallia siitä, miten ja millä tavoilla jatkotyöskentelymme tapahtuu. Kyse on prosessista, joka muotoutuu ajan kuluessa. Odotamme palautetta tämänkertaisesta parituntisesta työskentelytavasta: alustus - kommentit - paneeli - keskustelu - kirjoittaminen.

Teistä itse kukin on läsnä toisaalta omana itsenään omine mielipiteineen ja ajatuksineen, toisaalta oman taustanne, oman intressipiirinne edustajana. Sekin pyritään ottamaan huomioon, että osa meistä on parempia puhujia kuin kirjoittajia ja toisinpäin. Siksi luomme mahdollisuuden myös niille, joilla on kieltä terävämpi kynä. Nämä keskustelut koostetaan niteeksi, johon on mahdollisuus tilaisuuden jälkeen myös kirjoittaa kulloinkin käsittelyssämme olleesta aihepiiristä.

Haluamme siis luoda puitteet hieman toisenlaiselle tavalle lähestyä asioita ja avata uusia näkökulmia. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta toivoo, että tänään lyödään alkuhahdot keskustelufoorumille, joka auttaa ratkomaan tulevaisuuden ongelmakohtia. Tavoitteenamme on tuoda aineksia keskusteluun. Tunnistaa aihepiiriin kuuluvia ongelmakohtia ennen kaikkea tulevaisuuden kehityslinjojen osalta. Taustalla on pelko yhden totuuden opista, joka saattaa jopa liiaksi muovata julkista keskustelua ja päätöksentekoa.

Aihepiirejä meillä tulee riittämään työn ja hyvinvoinnin tulevaisuudesta aina globalisaatiokehityksen vaikutuksiin tämän päivän sodankäyntiin. Tänään aloitamme teemalla Yritysten ja yritysjohtajien yhteiskunnallinen vastuu.

Olette tervetulleita tänne eduskuntaan ja ensimmäiseen Kokeneet viisaat -keskustelufoorumiin.
Tervetuloa.

Nuoret tulevaisuudentekijät

Markku Markkula, tulevaisuusvaliokunta

Tulevaisuusvaliokunta on päättänyt organisoida oman toimintansa tueksi Kokeneet viisaat -foorumin rinnalle myös Nuoret tulevaisuudentekijät -verkoston. Tavoitteenamme on kuulla ja saada käyttöömmme nuorten omia kokemuksia hankkeista, jotka vievät eteenpäin tietoyhteiskuntakehitystä tai muuten käsittelevät tulevaisuusvaliokunnan työn keskeisiä aiheita.

Taustana verkostolle ovat useat käytännön kokemukset nuorten osallistumisesta kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. Esimerkkeinä viime aikojen tuloksista tulevaisuusvaliokunnan toimintaan liittyen mainittakoon mm. useiden nuorisovaltuustojen toiminta, nuorten toimittajien rooli Politics&Internet -konferenssissa sekä nuorten aktiivinen rooli monissa SITRAn Nykyaika-näyttämön hankkeissa.

Eduskunnassa on jo järjestetty nuorten täysistunto/hallituksen kyselytunti ja vastaava tapahtuma toteutuu myös tänä keväänä. Osoitus suomalaisten innovatiivisuudesta näissä verkostodemokratian kehitystoimissa on myös Nettiparlamentti Oy:n tuottama ideahautomo, joka juuri äskettäin voitti EU:n multimediaverkko-tuotteiden kilpailun.

Valiokunnan puolesta asiaa hoitavan työryhmän jäsenet ovat: kansanedustajat Markkula (pj), Huovinen, Karjula, Katainen, Neittaanmäki, Rahkonen ja Tennilä. Tiivistettynä valiokunnan suunnitelma on seuraava:

Nimi: Nuoret tulevaisuudentekijät

Tehtävä: Verkosto toimii eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan sparraajana valiokunnan arvioidessa tieto- ja viestintätekniikan vaikutuksia yhteiskunnassa ja erityisesti kehittäessä demokratiaa syventäviä osallistumis- ja vaikuttamismuotoja.

Kokoonpano: Ensimmäisessä vaiheessa kootaan noin 15 - 20 nuoren edelläkävijäryhmä, jonka kanssa "kehitetään ja harjoitellaan" vuosi 2000. Toisessa vaiheessa keuhällä 2001 ryhmä laajennetaan verkostoksi, jossa on nimetty ydinjoukko ja sitä täydentävä avoin verkostomainen jatkuvasti muuttuva joukko nuoria.

Ensimmäinen kokoontuminen:

Tavoitteenamme on saada edelläkävijäryhmä koolle ensimmäiseen työseminaariin maaliskuussa 2000.

Edelläkävijäryhmän kokoaminen:

Valiokunta kutsuu verkoston jäseniksi myöhemmin yksilöitävän määrän nuoria, jotka aktiivisesti haluavat osallistua edellä määritellyn tehtävän mukaiseen toimintaan. Edelläkävijäryhmän pitää olla monipuolisesti edustava (ikä noin 14 - 25 vuotta, alueet, asuinpaikka, koulutus, työelämä, tytöt/pojat yms.). Edelläkävijäryhmään pääsemisessä

korostetaan innokkuutta, kokemusta esimerkiksi nuorisovaltuustotoiminnasta ja aktiivisuutta verkostotoiminnassa.

Puhemies Riitta Uosukaisen tervehdys

Herra puheenjohtaja, kunnioitetut kokeneet ja viisaat sekä kunnioitetut vähemmän kokeneet, mutta toivottavasti myös viisaat. Minun iloni ja kunniani on olla tässä avaajan paikalla. Tapani mukaan joudun vain avaamaan. Valitan, etten pääse olemaan läsnä tässä tilaisuudessa, mutta herra puheenjohtaja, luvallanne minä mieluusti niihin tilaisuuksiin, joita pidetään, haluaisin osallistua kuunteluoppilaana, koska juuri tällaista puhetta myös tämä talo tarvitsee.

Hyvät naiset ja herrat. Kun me kuuntelemme täällä eduskunnassa toinen toisiamme, me keskustelemme täällä lakiehdotusten ja aloitteiden pohjalta jo aika konkreettisessa vaiheessa. Olen vahvasti tukenut tulevaisuusvaliokuntaa siksi, että se katsoo asioita pidemmällä aikavälillä kuin neljä vuotta eli vaalikausi.

Asiaa ei ole ollut aivan helppo viedä eteenpäin. Aina silloin tällöin ilmaantuu epäileviäisiä henkilöitä, jotka katsovat, että tämä on turhaa, kuuluuko tämä nyt eduskunnalle, onko tämä nyt eduskunnassa sopivaa. On sopivaa! Ja kun tätä maailmalla on esitelty, sitä kohtaan on tunnettu erittäin suurta kiinnostusta. Jacques Langista aivan kehen tahansa tavalliseen kansalaiseen, joka vain sen tietoonsa saa.

Olemme saaneet lähettää tuottamaamme materiaalia. Puhun me-muodossa, vaikka kaikki kunnia kuuluu tulevaisuusvaliokunnalle. Tällaisia julkaisuja, jotka ovat myös kaunisasuisia ja joissa on useimmiten eduskunnan taidetta myös kansilehdissä, on saatu maailmalle ja ne ovat herättäneet suurta kiinnostusta. Äskettäin oli Finlandia-talon täydeltä ihmisiä koolla jakamassa palkintoa tietoyhteiskunnan suurille uusille lupauksille, ennen muuta tietoteknologiaan liittyville, ja kun siellä vain muutamalla sanalla mainitsin tästä asiasta konkreettisin esimerkein, niin eikös, jo siellä seminaarissa ympärilläni oli ryhmä, joka tuli kysymään, onko meillä ihan totta sellainen - ja onhan meillä. Ja se todella puuttuu asioihin, joiden pohjalta luodaan myös lainsäädäntöä eri tavoin vaikuttaen. Minusta se on hyvä. Ja materiaalia lähtee. Tohtori Paula Tiihonen lähettää sitä varmasti. Ja jälkikyselyjä tulee kaiken aikaa: sähköpostia ja niin edelleen.

Eli toisin sanoen meidän parlamenttimme on saanut tässä hyvän interaktiivisen muodon. Se on uutta ja tärkeää. Keskustelin asiasta myös liseniaatti Jaana Venkulan kanssa, joka on ollut myös luomassa näitä taustoja, että saisimme myös vahvaa kokemusta tähän taloon. Oikeaa kokeneisuutta! Moni teistä on siirtynyt ikään kuin reserviin, mutta kumminkin on niin työllistetty, että pois tieltä! Silti toivoisin, että teiltä liikenisi aikaa. Me tarvitsemme nyt sellaista kokemusta, johon liittyy näkemystä ja ymmärrystä. Sitä kaivataan. Meidän on opittava kuuntelemaan ja myös toimimaan sen johdosta, mitä me kuulemme. Ja kun tähän pääsemme, tällaisen foorumin kokoaminen on minusta on ollut upeaa. Kiitoksia, että olette lausuneet "tahdon" tähän kysymykseen.

Hyvät ystävät, meillä oli eilen piispa Eero Huovisen johtaman nälkäryhmän seurantakokous. Siellä kiinnitimme huomiota työelämän asioihin ja juuri siihen, miten on toteutunut tuon ryhmän ehdotuskokonaisuus. Hallitusohjelmassa on syrjäytymisen estämistä vaatima lausuma aivan sellaisenaan. Toisin sanoen tällaisilla ryhmillä voi myös vaikuttaa jo ennalta hallitusohjelmiin ja lainsäädäntöön, niihin tahoihin, joiden kautta asiat sitten meille tulevat. Minusta oli hyvä otsikko: Ettemme unohtaisi. Me emme saa unohtaa sitä, että esimerkiksi työelämään liittyviä ongelmakysymyksiä on laajalti.

Meillä on heitä, joilla on työtä yllin kyllin, viisasta ja mielekästä tulevaisuustyötä, mutta on myös heitä, joilla on kokemusta, koulutusta, mutta ei työtä. Sain juuri tänä päivänä kirjeen eräältä työttömältä sairaanhoitajalta, terveydenhuoltotieteiden maisterilta, vaimolta ja neljän lapsen äidiltä, joka kirjoittaa hyvin satuttavasti, että jokaisen työttömyystilastonumeron taakse kätkeytyy elävä ihminen ja valtava määrä inhimillistä tuskaa ja ahdistusta. Eikä tuo tuskaisuus jää siihen yhteen ihmiseen, vaan saa lukemattomia lonkeroita lähipiiriin. Se vaikuttaa uskonpuutteena koko elämää ja suomalaista yhteiskuntaa kohtaan. Tämä haaste meidän on kohdattava, ja siihen me tarvitsemme sellaisten ihmisten kokemusta, jotka ovat myös monella tavalla työllistäneet ihmisiä. Ja työllistäminenkin on tulkittava hyvin laajasti. Te tiedätte työn tärkeyden. Kun nyt työ ja työelämä on teillä aiheena, olette oikealla asialla. Työ on meille välttämätön, niin kuin tuuli purjeille ja rakkaus ihmiselle.

Haluan näin virittää teidän seminaarinne ja toivottaa sille kaikkinaista menestystä. Toivon teille itsellenne mahdollisuuksia tuntea, että nämä asiat vaikuttavat. Suomen eduskunta on mielestäni esimerkki hyvästä parlamentarismista. Suomessa toimii parlamentarismi. Sen huomaa silloin, kun vertaa maihin, joissa parlamentarismi ja demokratia on uutta. Siksi kiitän, toivotan hyvää menestystä ja lähden kohtamaan Euroopan unionin tilintarkastajia, jotka tulevat kohteliaisuuskäynnille. Kiitoksia teille. Kiitos herra puheenjohtaja, että sain tulla avaamaan tämän seminaarinne.

Martti Tiuri, tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja

Kiitokset vielä eduskunnan arvoisalle puhemiehelle. Tulevaisuusvaliokunta on kiitollisuudenvelassa eduskunnan puhemiehelle monella tavalla siitä, että valiokunta on olemassa. Eduskunta on hyväksynyt valiokunnan tärkeyden ja siitä osoituksena on muun muassa se, että valiokuntaneuvos Paula Tiihonen ja puheenjohtaja lähdemme tänään kohti Filippiinejä, jossa on maailman tulevaisuustutkimuksen 16. maailmankonferenssi. Siellä halutaan kuulla, miten Suomen eduskunnassa on tulevaisuusasioita kehitetty. Asia kiinnostaa myös useiden muiden maiden parlamentteja.

Siirrymme nyt varsinaiseen ohjelmaan. Kutsun tänne paneelin puheenjohtajaksi päätoimittaja Tapani Ruokasen, ja samalla myös muut paneelin osanottajat: vuorineuvos Krister Ahlströmin, valtiotieteiden maisteri Jyrki Haikosen ja kauppaneuvos Satu Tiivolan. Käsiteltävänä on "Yritysten ja yritysjohtajan yhteiskunnallinen vastuu".

Paneelikeskustelu

Paneelin puheenjohtaja, päätoimittaja Tapani Ruokanen:

Arvoisa puheenjohtaja, hyvät kokeneet ja viisaat. Vanhassa seuraperinteessä on sellainen tapa, että ensimmäiseksi pannaan puhumaan nuorin ja kokemattomin saarnamies. Ja tähän on minun nöyryminen ja teidän tyytyminen tänään.

Joka tapauksessa, historian professori Juha Siltala valittaa tämän viikon Anna-lehdessä, että Suomi potee maanista kapitalismia, jossa ihminen joutuu myymään itsensä sataprosenttisesti työnantajalle samaan tapaan kuin feodaaliaikana ja sen suomalainen tekee vielä iloisin mielin. Siltala kehuu Ranskan vallankumouksesta Berliinin muurin murtumiseen kestänyttä kahta vuosisataa ihmiskunnan edistysjaksoksi, joka on siis päättynyt. Minusta tämä ajatus on yllättävän kapeakatseinen. Olisi aika lyhytnäköistä ryhtyä ihailemaan ihmiskunnan ehkä tyrmistyttävintä jaksoa sen parhaaksi ajaksi, kun edessä voi olla vaikka mitä - hyvää ja pahaa. Takanamme on tietysti uskomattomien keksintöjen ja myöskin hirmuisten veritekojen aika ja edessä jotakin uutta. Eikä se oikeastaan johdu siitä, että vuosituhat vaihtuu - se on meidän korviemme välissä oleva asia. Mutta jotakin uutta on suuren tekniikan kehityksen ja yhteiskunnallisen murroksen kautta tapahtumassa ja tapahtunut jo. Voidaan ehkä sanoa, että yksi vuosisata päättyi 1989. Ehkä tämä vuosisata oli kansallisvaltioitten ja politiikan vuosisata, eräänlainen sääntelyvuosisata, ehkäpä edessä on kaupankäynnin ja henkilökohtaisen vuorovaikutuksen vuosisata, yksilöiden vuosisata, kun olemme siirtyneet pois kollektiivien vuosisadasta. Ehkäpä on juuri sen takia hauska tehdä omia valintoja vapailla markkinoilla, kun on oltu pitkään politiikan ja erilaisten kollektiivien pelinappulana. Haluaisin olla sillälailalla idealisti, että voisiko kuitenkin kauhukuvista huolimatta ajatella, että edessämme on myöskin arvojen uusi tuleminen ja eräänlainen vastuullisen ihmisyyden aika sitä mukaan kun maailma näyttäytyy meille entistä raadollisempaan sen takia, että se on tullut entistä läpinäkyvämmäksi, entistä avoimemmaksi. Vai onko niin, että rajattomuus vaan kasvattaa hillittömyyttä? Sekä sääntelyä että vapautta tarvitaan.

En usko ollenkaan siihen, että politiikan aika on ohi. Sen tehtävät ehkä vähän muuttuvat. Me tarvitsemme yhteiskunnan koheesiota juuri nyt, kun lahjakkaat pääsevät entistä helpommin ja entistä pidemmälle vapauden kasvaessa. Poliitiikan tulee tasapainottaa sosiobiologista luonnonvalintaa ja luoda edellytyksiä, jotta kaikki erilaiset hyvät mahdollisuudet, jotka ovat yksilöissä ja yhteisöissä, alkavat kukoistaa ja pääsevät siihen mittaan, mihin kykenevät. Siis vauhti kiihtyy, suitsia tarvitaan. Entä sitten yritykset ja yritysjohtajat, jotka eräitten näkökulmien mukaan näyttäisivät olevan tällä hetkellä ikään kuin aallonharjalla? Arvokeskustelu on muodikasta, mutta en usko, että sitä voidaan käydä enää - tuskin sitä on käytykään kovin paljon - firman todellisten tarkoituksien peittämiseksi tai imagon rakentamiseksi. Ehkä joku yritysjohtaja saattaa ajatella vielä, että puhe yhteiskunnallisesta vastuusta on - ja ylipäänsä arvoista - tehopropagandaa ulkomaailman tylsimyksille. Näin se ei ole. Kyllä yrityksiä myös arvioidaan avautuvassa, yhdentyvässä ja entistä sääntelemättömämmässä maailmassa entistä säälimättömämmin.

Arvion tekee ensinnäkin kansalainen, kuluttaja, asiakas - millä nimellä häntä kutsutaan - jonka valinnanmahdollisuudet kasvavat joka hetki. Päinvastoin kuin vanhassa maailmassa, jossa oli otettava sitä, mitä tarjottiin, sillä hinnalla, mikä oli määrätty, eikä siitä ole kauaa. Muistan Rovaniemen rautakaupasta 60-luvulta, että meillä ei ole tätä, mutta meillä on tällaista, kävisikö tämä. Tähän ei tarvitse enää tyytyä.

Hyvä esimerkki kansalaistoiminnan noususta on Maailman kauppajärjestön tämänviikkoisen kokouksen ympärille kehkeytnyt mellakka. Aamun uutisten mukaanhan siellä on kansalliskaarti kutsuttu hillitsemään tilannetta ja tämä sama joukko esti jo kansainvälisen investointisopimuksen MAI:n syntymisen. Jos kapitalismi ja yritystoiminta on globaalia, niin sitä on myös kansalaisten yhteistoiminta. Ja se on tullut eräissä suhteissa tai on tunkemassa puolue toiminnan tilalle, koska puolueiden täytyy entistä enemmän yksinkertaisesti hallinnoida ja pitää vastuullaan olevat asiat tasapainossa, jotta saadaan toisaalta voitettua sijoittajien luottamus vapailla markkinoilla ja toisaalta pidettyä yhteiskunta kasassa. Näin uudentyypisille toimijoille, kansalaisille ja järjestöille, jää vapaus esittää jyrkkiäkin väitteitä ja vaihtoehtoja. Siis tuotteet ja palvelukset tulevat myös entistä tarkempaan syyniin. Hyvänä esimerkkinä on Shell-yhtiö, jonka uusi toimitusjohtaja on rakentanut huolellisesti ja ymmärtääkseni todellisesti ympäristöystävällistä ja eettisesti kestävä yhtiötä - siis ei vain imagoa vaan liiketoimintaa - korjatakseen yhtiönsä menetety maineen. Ihmiset eivät halua kuten sota-aikoina ja täysin säädelyssä yhteiskunnassa vain bensiniä, jolla autot liikkuisivat, vaan - niin hullulta kuin se kuulostaakin - eettisesti kestävällä tavalla tuotettua, siis hyvää bensiniä, hyvää moraalisisessa eikä tuotteen kvalitatiivisessa mielessä, koska ilman muuta oletetaan, että tuotteen laatu on kilpailun seurauksena hyvä. Kuulostaa hullulta siis, mutta uskon, että se on totta. Jopa esteettiset arvot ovat tulossa eettisten arvojen rinnalle. Bensan tulee olla myös paitsi oikeamielistä myös kaunista eli siitä pitää tulla hyvälle mielelle.

Viisaan yritysjohtajan tunnistaa siitä, että kun julkinen sääntely vähenee, hän itse alkaa luoda pelisääntöjä, yrityskulttuurin arvoja, toimintatapoja ja myös siitä hänet tuntee, että nämä arvostukset perustuvat sellaisiin yleisinhimillisiin arvoihin, jotka ovat oikeastaan lähes muuttumattomia ja ikeiaikaisia. Päinvastoin kuin luullaan arvothan eivät muutu. Arvot ovat suurin piirtein samanlaiset. Niistä puhuvat kaikki maailman filosofiat ja uskonnot päätökseen, koska ihmisten tavoittamattomat unelmat kiteytyvät niissä ja kysymys on vain siitä, miten niitä sovelletaan tänä päivänä uudessa tilanteessa, uusien reunaehtojen vallitessa voitaisiin sanoa. Kun me puhumme yhteiskunnallisesta vastuusta, niin asiakas, kuluttaja, kansalainen siis vain tarkkailee yrityksiä, mutta on myös toinen tarkkailija. Hän on osakkeenomistaja. Hän alkaa vaatia samoja asioita. Tottakai yhtiön on tehtävä selvää tulosta omistajalleen, mutta on myös oltava muuta. Ennen sanottiin, että raha ei haise. Väitänpä, että sen pitääkin alkaa vähitellen tuoksua hyvälle. Ihmisen olemus ja rakenne muuttuu kovin hitaasti ja ihmisen piirre on se, että hänen täytyy saada omalle elämälleen merkitystä ja arvoa olemalla mukana jossakin hyvässä, itseä suuremmassa. Se voi olla politiikkaa, mutta se voi olla myös sijoitustoimintaa. Viisas yritysjohtaja ottaa tämän huomioon, kun vauraus kasvaa ja yhä useampi toimii markkinoilla paitsi asiakkaana myös omistajana. Siis asiakas ja omistaja vaativat yritysjohtajalta arvoja. Usein he ovat sama henkilö. Mutta sen lisäksi on kolmas vaatija: yrityksen oma henkilöstö.

Jo nyt parhaat työntekijät haastattelevat työnantajia ennen kuin antautuvat työsuhteeseen. Hyvää palkkaa ja muita etuja pidetään itsestäänselvyytenä ainakin parhaiten pyrkiessä parhaisiin yrityksiin ja sitä paitsi rahan ja hyvinvointiin on ainakin osassa väestöä joka tapauksessa totuttu viimeistään seuraavassa sukupolvessa, kun asunnot ja kesämökkit on peritty vanhemmilta valmiina. Siis työn pitää olla mielekästä ja myös yrityksellä tulee olla mieltä, sen tulee olla "good corporate citizen" eli sen tulee olla hyvä moraalisisessa mielessä. Tämä koskee myös niitä työntekijöitä, jotka ovat ikääntymässä. Yksi meidän suurimpia ongelmia loppujen lopuksi taitaakin olla se, että ihmiset eivät jaksu olla, eivätkä halua olla töissä riittävän pitkään. Ja on syytä miettiä, miksi työpaikka ja työ ei anna sitä tarkoitusta, mitä ihminen elämältä odottaa. Asiakas, omistaja ja työntekijä vaativat vastuullisuutta yrityksiltä ja niiden johtajilta, joiden käyttäytymiseen yhtiö hyvin helposti ja yhä helpommin samaistetaan, koska myöskin business henkilöityy. Mutta myös muu yhteiskunta, korporaatiot ja julkinen sana vaativat vastuullisuutta. Julkinen

sana, joka nauttii päästessään paljastamaan ylitsekäymisiä, koska se on sen virka. Mediahan itse asiassa elää niistä ja siksi se etsii niitä ylitsekäymisiä ja on hyvä, että etsii.

Ei ole pitkä aika siitä, kun lähellämme oli järjestelmä, jossa oli kaikki aina hyvin ja lehdistö aina myötäsukaan vallan kanssa. Älkäämme toivoko sitä itsellemme. Yrityksen julkisuudessa saamat vauriot ovat erittäin vaikea ja hidas korjata. Siis parempi käyttäytyä kunnolla. Eli olen tulossa siihen, että kohtalonomainen asenne, että me olisimme tuomittuja yhä kurjistuvaan todellisuuteen suurten yritysten maapallonlaajuisessa hallinnassa, on ylimitoitettu väite. Se perustuu osittain muutoksenpelkoon, ihminen on kovin laiska ja haluton ajatuksissaan ja myös teoissaan. Olisi mukava, jos voisi aina tehdä niin kuin on tehty aina. Se vaan ei käy. Voi tietysti säilyttää omat vanhat asenteensa ja jäädä vähitellen eristyksiin. Tämä pätee sekä yltiöpäisiin kapitalisteihin, jotka uskovat vain voiton maksimointiin, mutta myös yltiöpäisiin säännellyn yhteiskunnan kannattajiin, jotka luulevat vapauden, siis markkinoiden, tuovan pelkkää hävitystä.

Yksi pieni asia, johon haluaisin puuttua myös vastuullisuudesta ja yritysjohtajista puhuttaessa, on yritysjohtajien oma käyttäytyminen. Meillähän käydään aika vilkasta keskustelua siitä, että yritysjohtajat ovat kovin hyvin pitäneet puolensa palkankorotuksissa ja muissa eduissa. On tietysti helppo syyttää lehdistöä populismista, mutta tässä arvostelussa on kyllä totuuden siemen. Yritysjohtajan ei sovi unohtaa, että hän on inhimillisesti yhtä rajoittunut kuin ihminen keskimäärin. Vaikka ihminen hyväksyykin suuria ja yleisiä yleisiä periaatteita, sallii hän omalla kohdallaan varsin luontevasti poikkeuksia. Näin voidaan antaa ja ottaa vastaan huomattavia etuja sellaisessa tilanteessa, jossa niitä ei ole ansaittu. Moni hyväksyy kyllä pikku hiljaa Nokian johtajien huimat optiotulot, kun niistä maksetaan normaalit verot ja Nokia luo työpaikkoja ja hyvinvointia, mutta samat ihmiset eivät välttämättä hyväksy Raision johdon ylisuuria palkankorotuksia, jos pörssikurssi laskee ja väkeä sanotaan irti. Eli me näemme tässä, että kyllä ihmiset arvioivat myöskin moraalisisessa mielessä yrityksiä, vaikka se tapahtuukin sellaisessa tilanteessa, jota ei ensiksi tunnisteta arvotilanteeksi. Yritysjohtajien on yhä useammin otettava pohdiskeltavakseen minun etuni lisäksi myöskin meidän edut yhä laajemmassa merkityksessä.

Vähän palaudumme tässä pohtiessamme yritysten ja johtajien vastuuta itse asiassa kysymykseen vapaudesta ja vastuusta. Vapausasteitten lisääntyessä vastuu painaa entistä ankarammin. Päätöksiä ei voi enää tehdä rauhassa entiseen malliin, niistä joutuu tilille. Ja on otettava kantaa kysymyksiin, joilla ei ollut aikaisemmin mitään tekemistä yritystoiminnan kanssa. Se liittyy tähän vapauden lisääntymiseen. On otettava kantaa Indonesian sademetsiin, jos on riittävän laajaa yritystoimintaa tai Afrikan köyhiin tai joudutaan perustelemaan sijoitus sotilasdiktatuuriin täällä Suomessa. Ja yhä enemmän aletaan katsoa, että ovatko teot ja sanat yhtä. Tämä yhteismitallisuus tietysti kasvaa, kun sanoja on vähemmän ja ne ovat vähän pienempiä. Ja näin tapahtuukin jo yritystoiminnassa, kun löysiä puheita on varottava jo ainakin pörssiyrityksiä koskevien velvoitteiden takia. Mutta oikean tiedon perillemenosta tulee ongelma, jos on valehdeltava. Muistamme aina sen sadun, jossa paimenpoika huutaa: "Susia, susia!"

Lopuksi: mikä on sitten se malli, jos me puhumme vuorovaikutuksen ja kaupankäynnin vuosisadasta tulevaisuudessa? Onko se eurooppalainen vai amerikkalainen vai onko se Euroopan eteläinen vai pohjoinen? Luulen, että kaikki joutuvat ikään kuin oppimaan toisiltaan. Amerikkalaiset etsivät omalle vapaudelleen rajoja, jotka muistuttavat jossakin määrin meidän hyvinvointiyhteiskuntaamme. Pohjoiseurooppalaisen hyvinvointivaltion tilalle on rakennettava hyvinvointiyhteiskunta, jossa yksilöllä on entistä suurempi vastuu ja joka tukee yrittäjyyttä. Ja taas eteläeurooppalaisen perhe- ja yksilökeskeiseen malliin on löydettävä yleisempiä yhteiskunnallisia pelisääntöjä. Lopulta on kyse uudesta tavasta soveltaa vanhoja inhimillisyyden periaatteita. Aiemmin velvoitteet voitiin antaa pelkästään hyvälle ruhtinaille, sitten ne

olivat kirkolla ja lopulta yhteiskunnalla. Olemmeko palaamassa jälleen alkuun - tähän Siltalan ennustamaan feodaaliaikaan, hyvien ruhtinaitten aikaan? En usko sitä. Sen estää se, että maailma kuitenkin on entistä avoimempi ja läpinäkyvämpi ja on entistä parempia mahdollisuuksia saada tietoa ja olla yhteyksissä toinen toisiinsa. Tässä tilanteessa loppujen lopuksi on kysymys sivistyksestä eli siitä, että ymmärtää arvoja ja ihmisen käyttäytymisen mekanismeja eli siis osaa käyttäytyä ihmisiksi. Erityisen tarpeellista tällainen sivistys on johtajalle, joka ei voi piiloutua kenenkään selän taakse, vaan kirjaimellisesti näyttää sitä, mitä kylvää. Eli tunnustaudun aikamoiseksi idealistiksi. Jotakin uutta on syntymässä. Jotakin vanhaa säilyy. Yksi sellainen vanha on vapauden ja vastuun symbioosi. Toinen ei voi kukoistaa ilman toista. Arvoisat kuulijat, toivon nyt, että paneelikeskustelun osanottajat muuttavat nämä vähän ehkä suuret setelit käytännön kolikoiksi, jotka käyvät elämän nakkioskioskeilla ja sitä tarkoitusta varten jokainen käyttää puheenvuoron täällä ja tarkoitus on myöskin, että te, arvoisat kokeneet ja viisaat, osallistutte sitten tähän keskusteluun. Kiitos.

Vuorineuvos Krister Ahlström:

Pitää paikkansa, että maailma on voimakkaassa muutoksessa. Jotkut historioitsijat sanovat, että kyllä se on ollut aikaisemminkin, mutta minusta se on nyt todella rajussa muutoksessa ja silloin joudutaan tietenkin näitä arvomaailmoja miettimään uudestaan. Ja voin vakuuttaa, että yritysjohtajat miettivät myöskin, koska ei yritysjohtaja voi olla irrallaan yhteiskunnasta ja sen arvostuksista.

Kun ajattelin tätä puheenvuoroani, niin yritin, niin kuin yritysjohtajat usein tekevät, koota matriisin, jossa vaikkapa toisella akselilla on yksilö kontra yhteiskunta ja toisella akselilla yhteiskunnan kilpailukyky kontra kilpailukyvyttömyys. Kilpailukyvyttömällä yhteiskunnalla tarkoitan esimerkiksi jotain afrikkalaista maata. Ja jos taas tällä ensimmäisellä akselilla liikutaan niin yhteiskunnallinen malli on japanilainen, kun taas yksilöllisessä on USA esimerkkinä. Mitä suljetumpi joku maa tai joku yhteiskunta on, niin taitaa olla niin, että se liikkuu kohti tätä yhteistä hyvää. Mutta se ei välttämättä silloin ole kilpailukykyinen. Nyt jos tämä paradigma räjäytetään ja etsitäänkin uutta paradigmaa. Mikä on oikea tasapaino?

Yleensä yritysjohtajat, tai sanotaan hyvät entrepröörit, ajattelevat hyvin monessa firmassa, että arvojärjestys on sellainen, että ensin palvellaan asiakasta ja sitä piiriä hyvin, sitten yritetään tehdä henkilöstölle hyvät työolosuhteet ja vasta viimeisenä ajatuksissa tulee omistaja. Monta kertaa olen tämän tyyppisissä keskusteluissa sanonut, että amerikkalainen CEO ei ole ollenkaan aina Chief Executive Officer vaan se voi olla Customer Employee Owner. Varsinkin, kun jokainen maanläheinen yrittäjä tietää, että yrityksen on oltava ulkoisesti uskottava. Siihen on luotettava. Ja silloin järjestys useimmiten on tämä: asiakkaat, henkilökunta ja vasta viimeisenä omistajat. Jos näitä kahta ensimmäistä hoidetaan hyvin, niin kyllä se hyvä sitten myöskin tulee omistajalle.

Nyt on kuitenkin, kun maailma muuttuu ja kaikki vanhat paradigmat räjähtävät, tullut suurempi paino omistamiselle. Globaali talous on tuonut kolme uutta asiaa. Paitsi, että teknologia on jakautumassa yhä nopeammin kaikkialle maailmassa, myöskin informaatio on jakelussa yhä avoimemmin ja demokraattisemmin. Kolmas seikka - ja tämä on ollut luullakseni useimmille yllätys - on, että globaali sijoittaja on astunut näyttämölle. Hän ei niin kamalasti kysy sitä, minkälainen se firma on, miten se toimii, vaan hän siirtää rahansa erittäin nopeasti kohteesta toiseen. Me voimme tietenkin olla iloisia täällä Suomessa, että meillä on niin paljon globaaleja sijoittajia, jotka ovat halunneet sijoittaa suomalaisiin firmoihin ja sillä tavalla myötävaikuttaa niiden kehitykseen.

Tähän sisältyy myöskin tällainen share holder value -aspekti, joka viime vuosina on mielestäni liian yksipuolisesti korostunut. Unohdetaan, että on muitakin arvoja. Minusta tulisi kysyä, kun etsitään tätä uutta paradigmaa, että minkälainen on kilpailukykyinen kulttuuri tai niin kuin Tapani Ruokanen sanoi "malli". Ehkä kulttuuri on tässä yhteydessä mallia parempi ilmaisu, koska se on ikään kuin laajempi käsite. Esimerkiksi skandinaavinen kulttuuri, pohjoismainen kulttuuri on aina ollut hyvin avoin ja luottavainen. Meillä on ollut keskinäistä luottamusta. Luottamustakin on monta erilaista sorttia, mutta en mene nyt siihen. Kilpailukykyistä kulttuuria ihan varmasti puuttuu esimerkiksi Ugandasta, joistakin muista ilmansuunnista puhumattakaan.

Kilpailukykyinen kulttuuri on olemassa esimerkiksi overseas traineesien, esimerkiksi kaakkoisaasialaisten, erityisesti ulkokiinalaisten joukossa. Siitä voisi puhua pitkäänkin, mutta oletan, että suurin osa tietää, mitä on chinece overseas trainees.

Tai sitten voi pohtia sitä, että onko Ranska tai Englanti kilpailukykyisempi yhteiskunta. Minulla on itselläni hyvin selkeä käsitys siitä, että Englanti tai anglosaksinen tulee vetämään pidemmän korren ja tähän sitten oikeastaan päättäisin tämän.

Minusta on kysymys siitä, mikä on kilpailukykyinen kulttuuri, mikä sisältää sen, että ihmiset voivat siellä kohtuullisen hyvin, mutta yksilöllä on myöskin liikkumatilaa ja koko yhteisö pärjää maailman kilpajuoksuissa. Kiitos.

Kauppaneuvos Satu Tiivola:

Minä haluaisin keskustella aiheesta, joka liittyy Suomen kaupunkeihin - kaupunkeihin, jotka ovat tyhjenemässä. Haluaisin saada ajatuksiani esiin ja kuulla teidän mielipiteitänne siitä, että kaupungeissa pitäisi olla elävää elämää, pienteollisuutta, kauppaa, ettei kaikkea viedä niin sivuseudulle. Kaupungit tyhjenevät ja kaupunkien tarkoitus on kuitenkin meille kaikille antaa virkeyttä sen monissa muodoissa, olkoon se sitten kauppaa, teatteria, mitä tahansa. Kaikki palvelut laitetaan niin kauaksi meistä ihmisistä, asiakkaista, jotka haluamme asua kaupungissa ja olla kaupungin läheisyydessä. Jos ajatellaan tulevaisuutta, tämä on eräs aihe, josta pitäisi puhua ja uskaltaa puhua. Kaupungin pitäisi kaavoittaa tontteja, että pienteollisuus voisi työllistää ihmisiä lähempänä keskustaa. Muutoin on olemassa vaara, että kaupungin keskusta autioituu.

Toinen asia, joka on tärkeä meille kaikille, kun mietimme tätä päivää ja tulevaisuutta, on tietotekniikka, joka meillä itse kullakin on kotona. Näen vaarana sen, että nuoret tiettyssä elämänsä vaiheessa erakoituvat ja vieraantuvat sosiaalisista kontakteista, jos vanhemmat ja koulu eivät kiinnitä tähän asiaan huomiota. Ostamme tuotteet Internetin kautta, tulemme lukemaan päivän lehdet sen kautta, kirjallisuus tulee sen kautta ja siinä me istumme tuntikausia. Ei ole enää oikein yhteistä ruoka-aikaa tai muuta perheen yhteistä aikaa, jolloin arvojen ja tapojen välittyminen nuorille voisi tapahtua. Minne jää urheilu? Minne jää yhteistoiminta muiden kanssa? Tämä on aikamoinen vaaratekijä, jota pitäisi vähän miettiä ja ottaa kantaa julkisessa keskustelussa.

Mitä tulee kansainvälisyyteen ja kysymykseen, miten Suomi pärjää, mitä Suomi on tulevaisuudessa, niin onhan se aivan selvää, että täytyy olla kilpailukykyinen. Meidän täytyy pitää huolta siitä, että Eurooppa ja me olemme koko ajan mukana kilpailussa. Ei voida unohtaa sitä, että me olemme aika hyviä - olkaamme vähän ylpeitä itsestämme. Suomi on erinomaisessa asemassa, kun ajatellaan Keski-Eurooppaa ja Eurooppaa yleensä. Amerikkalaista koulutusta, joka on hyvin korkeata tasoa - moni täälläkin istuja on

koulunsa Amerikassa käynyt, ei pidä halveksia. Yhdistämällä amerikkalainen johtaja-keskeinen johtamistapa ja suomalainen kova, rehellinen tapa tehdä töitä yhdessä oman porukan kanssa päästään varmasti hyviin tuloksiin.

Valtiotieteiden maisteri Jyrki Haikonen:

Hyvä yleisö. Pakkohan tätä yritysten yhteiskunnallista vastuuta on ollut miettiä pitkänkin ajan kuluessa. Itse tulin 50-luvun lopulla työelämään ja olin täälläkin poliittisena toimittajana ja tein työtä myös taloustoimittajana. Tästä näkökulmasta olen tätä seurannut. Nykyään tulee joskus mieleen, että minähän elän jo väärässä ajassa ja väärässä maailmassa, eli muutokset ovat olleet tavattoman suuria. Tämä on siis sukupolvikysymys, mutta nostalgialla ei kuitenkaan voi elää. Kannattaisi kuitenkin miettiä, mitä hyvää oli entisessä ja mitä hyvää on nykyisessä. Se on minusta aika keskeinen kysymys.

Yhteiskunnallista vastuuta on kenen tahansa osalta aina ollut erittäin vaikeata määritellä ja erityisen vaikeata se on silloin, kun tulevat kokonaan uudet toimintaehdot niin kuin nyt on suurelta osalta muun muassa yritystoiminnassa tapahtunut. Ja tämä koskee myös koko suomalaista yhteiskuntaa hyvin olennaisesti. Me olemme siirtyneet eräänlaisesta korporatiivisesta, jos sitä nyt sillilailla kuvaisi, yhteiskunnasta tai taloudesta aikalailla markkinatalouden suuntaan. Näin on tapahtunut ensimmäisen kerran kohdallamme ja se suuresti hämmästyttää. Siihen pitää kuitenkin tottua.

Toisaalta tämä on yhä enemmän eräänlainen barrikadien maa, mikä on sellaista yksilöiden ja pienryhmien etujen kapea-alaista ajamista. On näkyvissä huolestuttavia asennoitumiseroja, kun puhutaan kansalaisista ja yritysjohtajista. Tottakai yritysjohtajatkin ovat kansalaisia, mutta suuressa mittakaavassa tässä on ongelma. Olen itse ollut tekemässä isoja mielipidemittauksia, aika systemaattisia ja pitkällä ajanjaksolla. Ne osoittavat, että joissakin olennaisissa asioissa on kaksi täysin erilaista ajatusta, maailmankäsitystä.

Toinen niistä liittyy, tiedämme sen, tuloeroihin. Siitä on keskusteltu paljon. On myös sellainen ero, että kansalaiset näkevät yhteisöllisyyden erittäin tärkeäksi tekijäksi menestyksen osatekijänä, mutta yritysjohtajat ainakaan tällaisissa asennetutkimuksissa eivät katso, että se on milläänlailla olennainen asia. On melkoisen iso yhteiskunnallinen kysymys, jos on näin erilaisia mielipiteitä. Eikä itse asiassa mielipiteitä vaan käsityksiä siitä, minkälaista elämää me elämme ja minkälaista pitäisi elää. Olen kyllä sitä mieltä, että Suomessa hallitsee korostetusti tällainen teknistaloudellinen yhteiskuntakuva, arvostuksellinen maailmankatsomus. Ehkä se osittain johtuu siitä, että me olemme kuitenkin aika nuori kansakunta ja oltu sivussa. Minusta on toisaalta erittäin arvokasta, että meillä on tämä maailmankuva - tämä teknistaloudellinen maailmankuva - koska sen avulla pärjäämme sitten globaaliteknologiassa ja niin edelleen. Mutta huono puoli siinä on, että jos se korostuu kovin voimakkaasti, se aiheuttaa epäviihtyisyyttä ja ihmiset eivät kerta kaikkiaan jaksa. Suomalaisten toinen elämänpiirihän on luonto, mutta teknistaloudellisen näkemyksen ja luonnon välissä on aika paljon asioita, joita meidän pitäisi myöskin yrityspuolella tuoda enemmän esille.

Kansalaisten kriittisyys on 80-luvun lopulta alkaen tasaisesti noussut. Se ei näy enää poliittisesti, vaan muulla tavalla ja tämä kriittisyys varmaankin lisääntyy ja siihen sisältyy kontrollinhalu, valvonnan tarve, kuluttajat ja niin edelleen.

Mitä sitten tulee markkinatalousjärjestelmään, niin itse ajattelen, että markkinatalousjärjestelmä on osa laajempaa järjestelmää eli yhteiskuntajärjestelmää. Talous ei tässä mielessä ole kaikki, vaikka se onkin hyvin olennainen asia. Tällä tavalla näkisin, että me puhuisimme yleensä enemmän yhteiskuntajärjestelmästä kuin - kuten nykyisin hyvin paljon puhutaan - talousjärjestelmästä.

Arvelen, että markkinatalousjärjestelmä Suomessa ja laajemminkin maailmassa tarvitsee jonkinlaista uutta eetosta. Se ei ihan tällaisena teknisenä, talousteknisenä systeeminä tule tyydyttämään. Siitä syntyy ristiriitoja. Mistä tämä eetos tulee? Ehkä se tulee yhteiskunnallisuuden korostumisena, jonkin verran nykyistä enemmän etiikan korostumisena, sosiaalisuuden korostumisena - itse asiassa hyvin vanhoista asioista. Muuten on vaara, että hajoamista tapahtuu, ja meillä on kuitenkin edessä 2000-vuosisata, joka ilmeisesti muuttaa aika paljon maailman valtioiden tai kansakuntien keskinäisiä asetelmia, myös kilpailullisia. Minä näen olevan hyvin tärkeätä, että näin pienessä maassa - tämä on ihan meidän perusoppeja - viedään eteenpäin yhteisyyttä ja yhteisöllisyyttä. Kiitoksia.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia Jyrki Haikonen. Näin olemme käyneet kierroksen läpi ja minusta tässä on selvästikin ollut piirteitä, jotka ikään kuin niveltäytyvät toisiinsa. Vuorineuvos Ahlström puhui tässä uudesta paradigmasta ja kilpailutetusta kulttuurista ja Jyrki Haikonen kahdesta maailmakäsityksestä ja myöskin sivusi vähän tällaisia konkreettisia asioita, kuten tuloeroja ja yhteisyydellisyyden ongelmia ja kauppaneuvos Tiivola toi esille juuri sen välimaaston, joka on se pienten ihmisten kanssakäymiseen liittyvien yhteisöjen ja kaupankäynnin ja vuorovaikutuksen tilanne. Minusta tässä on yllättävän paljon yksimielisyyttä. Haluaisiko nyt joku panelisteista kommentoida vielä toisiaan lyhyesti?

Ehdottaisin, että nyt tästä lähtien käytettäisiin aika lyhyitä puheenvuoroja, että tästä tulee keskustelu- eikä esitelmätilaisuus. Olkaa hyvät, jos haluatte kommentoida toisianne.

Ahlström:

Näitä on vaikea kommentoida lyhyesti, kun nämä ovat niin laajoja asioita. Voi esimerkiksi kysyä mellakoista Seattlessa: Mistä ne ovat merkkejä? Minä luulen, että ne ovat merkki juuri siitä, että vanha paradigma on muuttunut ja ihmiset ovat ymmällään. Sitten jotkut käyttävät tätä hyväkseen. Ja sitten ollaan tässä pisteessä. En minä usko, että tämä tilanne olisi mitenkään pysyvä, kyllä ne vielä saadaan järjestykseen nuo lurjukset. Kuitenkin se seikka, että siellä on satatuhatta ihmistä kerääntyneenä protestoimaan globalisoituvaa maailmaa vastaan, on merkki jostakin. Maailma kuitenkin niistä huolimatta globalisoituu - se on aivan varma.

Pj Ruokanen:

Olisiko siinä sitten sitä Jyrki Haikosen kaipaamaa uuden eetoksen etsimistä juuri, siis että ihmiset kuitenkin haluavat, että asioita tehtäisiin oikein ja nyt koetaan juuri, että tämä on aika kylmä maailma missä mennään vain näiden markkinatalouden lakien mukaan. Miten se on, Satu Tiivola?

Tiivola:

Jos puhutaan esimerkiksi luontoystävällisyydestä, joka on tärkeä asia meille kaikille, niin kyllä kuluttajat ja toisaalta myös alihankkijoita käyttävä teollisuus ohjaa toimintaa yhä luontoystävällisempään suuntaan. Ostosopimuksissa otetaan jo kantaa eko-asioihin. Markkinatalous on tässäkin toimiva järjestelmä. Kun ajatellaan tulevaisuutta, meillä on puhtaampi luonto, me kunnioitamme luontoa ja paljon kyllä kiitän siitä suurteollisuutta, joka on sen oivaltanut ja hoitaa sitä erinomaisen hyvin. Ja on pakko kaikkien pientenkin hoitaa.

Mitä tulee tähän kulttuuriin, mistä puhuttiin, niin ajattelin ihan pikaisesti kertoa yrityskulttuurista oman elinkeinoni piirissä. Olin viisitoista vuotta ollut yrittäjänä, kun tulin ravintola- ja hotellialalle, ei ollut kunnioitusta omaa yrittämistä kohtaan. Yrityskulttuuri oli lapsenkengissä ja koska olen aina rakastanut kaikkea vanhaa, ajattelin, että kyllä museo pitää Suomeen saada - hotelli- ja ravintolamuseo. Museo on eräs tapa luoda kunnioitusta omaa elinkeinoa kohtaan. On tärkeätä, että työntekijöillä kaikissa ammateissa on ylpeys omasta työstä. Me suomalaiset helposti vähättelemme itseämme. Yrityskulttuuri on tärkeä asia. Suomalaisten työntekijöitten kannalta olisi erinomaista, jos yrityksissä keskusteltaisiin enemmän yrityskulttuurista, sen monialaisuudesta.

Haikonen:

Suomalaiset yritysjohtajat voisivat enemmän osallistua ja harrastaa yhteiskunnallista keskustelua. En tiedä, onko enää aikaa mihinkään muuhun kun sen oman yrityksen vetämiseen ja kansainvälisillä markkinoilla toimimiseen ja näiden asioiden miettimiseen. Siitä olisi yritysjohtajille ja yrityksille vahvuutta, että yritetään olla laaja-alaisia. Yritykset vaikuttavat voimakkaasti koko yhteiskuntaan, mutta osallistumista ei näy hirveän paljon - Ahlström on yksi, joka osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun, mutta heitä saisi olla useampia.

Tämä on se toinen puoli: kun toimitaan julkisuudessa, niin pitää ymmärtää yhteiskunnan sykkettä. Sen jokainen tietyllä tavalla manipuloi omaksi edukseen. Se on yksi näkökohta, mutta uskon, että se on myöskin vahvuus itse business-toiminnassa.

Ahlström:

Jos saan Jyrki Haikoselle kommentoida, että yritysjohtajat ovat yleensä varovaisia yhteiskunnallisissa asioissa, koska koko voima menee siihen, että hoitaa firmaa, eikä ole aikaa pohtia näitä asioita. Muistan tapauksen hyvin monta vuotta sitten, kun olimme eräässä TT:n työvaliokunnassa, jossa Toffe Taxell oli mukana - hän oli silloin vielä ministeri. Kun hän oli kuunnellut meidän keskustelua vähän aikaa, hän sanoi: "Kuulkaa nyt, te olette kyllä parempia kapitalisteja kuin politiikkoja ja pysykää lestissänne."

Haikonen:

Kyllä, tiedän nämä ongelmat, mutta sanotaan nyt vaikka nämä Seattlen tapahtumat, WTO:n tapahtumat, niin kyllä siellä nyt ollaan yhteiskunnan asioissa ja sitä täytyy jotenkin pystyä käsittelemään laajemmin. Täytyy tietää. Valitettavasti yritysjohtajan toimenkuva kyllä minun nähdäkseni laajenee vielä tästä nykyisestä niin, että siitä tulee 48 tunnin työpäivä.

Pj Ruokanen:

Sen verran vielä, mihin Krister Ahlström viittasi jo, minusta on myöskin hyvin tärkeä kysymys, että ketä nämä edustavat, että onko tässä kysymys jälleen niin kuin eliittien kapinasta ja mistä se mandaatti tulee, paitsi tietysti media kertoo, että ne ovat vaikutusvaltaisia, mutta media heijastaa vain sitä, mitä tavallaan tapahtuu todellisesti. Se on mielenkiintoinen kysymys, pitkällä tähtäimellä, onko tämä merkki siitä, että on syntymässä uusi globaalieliitti, joka pyrkii saamaan valtaa yksinkertaisesti. Mutta tämä on ehkä vähän liian iso ja silloin on heti kysymys...

Haikonen:

Kyllä on.

Pj Ruokanen:

Niin sinä olet sitä mieltä, että on.

Ahlström:

Minusta taas päinvastoin se ei ole, vaan se voi olla tällainen woodstock.

Pj Ruokanen:

Ahaa, joo. Se on viihdettä. Se on mielenkiintoinen näkökohta.

Ahlström:

Muun muassa viihdettä, mutta ei se ole pelkästään viihdettä.

Pj Ruokanen:

Asiat sekoittuvat joka tapauksessa.

Hyvä, mutta nyt olisi jo kellon mukaan ja muutenkin aika antaa arvoisille viisaille puheenvuoro, jos haluatte. Nyt pyytäisin, vaikka suuren osan teistä tunnenkin, että sanoisitte nimenne, kun käytätte puheenvuoron.

Emeritus professori Jouko Paunio:

Jatkaisin nyt käynnistyvää keskustelua globalisaation seuraamuksista tänään keskusteltavana olevan aiheen kannalta. Mielestäni maailman integraatioprosessi jatkuu kiihtyvällä vauhdilla ja sen myötä markkinavoimat saavat kasvavaa jalansijaa. Seattlessa WTO:n kokouksen yhteydessä esiintyneet mielenosoitukset heijastavat vakavaa huolestumista pyrkimyksistä entisestään vahvistaa kovaa markkinataloutta maailmassa. Kysymyksessä ei ole suinkaan viihteen järjestämisestä kokouksen yhteyteen, kuten alustaja Ahlström arvelee, vaan erittäin vakavasta asiasta. Kukaan ei tietääkseni tosissaan kiellä, etteikö pitkällä aikavälillä maailmankaupan vapauttamisella tehosteta maailmantalouden tehokkuutta. Mutta silti on perusteltua epäillä, ovatko vapauttamisen seuraamukset läheskään aina oikeudenmukaisia eli jakautuvatko saatavat hyödyt tasaisesti maailman eri alueiden ja väestöryhmien välillä. Kun maailmantalouden integroituminen, markkinatalouden voimia vahvistava kehitys luultavasti etenee kauas tulevaisuuteen, sen kovat pelisäännöt tulevat rajoittamaan yritysten toimintakenttää ja niiden mahdollisuuksia ottaa yhteiskunnallisia vastuuta, eikä ainakaan sellaisia, jotka heikentäisivät niiden päätehtävän hoitamista eli parhaan mahdollisen taloudellisen tuloksen saavuttamista. Persoonattomat pääomamarkkinat valvovat tässä suhteessa yritysten toimintaa.

Keskustelumme aihe on asetettu tähän tilaisuuteen idyllisempiä olosuhteita silmälläpitäen, eikä tulevaisuutta ajatellen. Meidän pitäisi sen sijaan keskustella yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta entistä kovemman kilpailutalouden puristuksessa. Mihin suuntaan maailmantalous kehittyi?

Entinen alivaltiosihteeri Juhani Kivelä:

Herra puheenjohtaja. Vuorineuvos Ahlström otti minusta hyvin tärkeän asian esille: Millainen on kilpailukykyinen kulttuuri? Ja puhui sitten ulkokiinalaisista ja Ranskasta ja Englannista ja vähän Ugandastakin. Mutta minusta oleellinen kysymys on se, että onko suomalainen kulttuuri kilpailukykyinen tulevaisuudessa. Toinen kysymys on, mihin suuntaan suomalaiset suuryritysjohtajat tällä hetkellä yhteiskuntaa vievät. Yhteiskunta on markkinavetoinen ja yritysjohtajat ovat keskeisessä asemassa.

Rohkenisin tehdä valiokunnalle esityksen, että päästäksemme eteenpäin ja vähän syvemmälle, lähetettäisiin sadalle suuryritysjohtajalle hyvin yksinkertainen kysely. Siinä olisi kolme kysymystä. Ensimmäinen kysymys olisi se, että mistä lähteistä olette ammentaneet liikkeenjohdollista oppianne viimeisen viiden vuoden aikana. Vähintään kolme ja korkeintaan viisi lyhyttä vastausta. Tähän minulla on paljon perusteluita - en käy niitä läpi, viittaa vain yhteen perusteluun. Kansainvälisissä lehdissä käydään keskustelua vastuukysymyksistä. Financial Timesissä on parhaillaan menossa asiaa sivuava sarja. Yritysjohtajat lukevat näitä talouslehtiä. Ne muokkaavat heidän arvomaailmaansa.

Toinen kysymys olisi, millä perusteilla uskotte yrityksenne olevan hyvä yhteiskunnallinen toimija tämän päivän Suomessa; kolmesta viiteen vastausta. Ja kolmas kysymys: Mitkä ovat ne vahvuudet, joiden perusteella yrityksenne pitää tai voisi pitää keskusjohtonsa Suomessa vielä 2005 - 2010? Hyvin yksinkertaisia kysymyksiä, joilla voisimme kartoittaa tilannetta ja saada konkretia maailmasta, jossa yritysjohtajat elävät. Jyrki Haikonen totesi, että yritysjohtajat elävät erilaisessa maailmassa kuin tavalliset kansalaiset. Ristiriitaa näiden maailmojen välillä on. Kuinka suurta se on, sitä voisi selvittää. Minusta tämä valiokunta voisi olla sopiva tekemään tällaista kartoitusta - katsotaan sitten, mitä he vastaavat. Kiitos.

Pj Ruokanen:

Kiitos Juhani Kivelä. Tuli selvä konkreettinen ehdotus, miten mennään eteenpäin. Seuraavaksi Tennilä.

Kansanedustaja Esko-Juhani Tennilä:

Olen Esko-Juhani Tennilä ja tulevaisuusvaliokunnan jäsen, en siis viisas ollenkaan, mutta koitan viisastua ja esitän Ahlströmille kysymyksen, mutta ihan lyhyt perustelu, jos sallitaan sen eteen. Eilen eduskunta keskusteli aika kiivaasti Sonerasta, siis että mitä sille tehdään ja mikä on sen tuleva rooli. Lapin edustajana edellyttäisin, että tietoverkkoa kehitetään koko maassa. Minä näen, että olemme siirtymässä joka tapauksessa tietoyhteiskuntaan, sen verran olen jo viisastunut tässä valiokunnassa, että ymmärrän sen jo nyt. Mutta kuka hoitaa sen verkon, että se on myöskin Sevettijärvellä ja Joensuun puolella ja joka puolella samanlainen ja pystytään hyödyntämään sitä mahtavaa osaamista, mikä meillä on tämän verkon puitteissa. Ja kun tällaista vaatimusta esitin, niin sainpahan vastauksen, että ei sitä voida esimerkiksi Soneralle enää edellyttää, että se on pörssi-yhtiö. Minulle sanottiin, että pörssi-yhtiön on pidettävä huolta mahdollisimman suuresta voitosta, ei muusta. Kysynkin, olemmeko joutumassa globaalisijoittajien vangeiksi, että pikavoitot ovat ne, mitä pitää saada ja rahan siirto on sellaista, joka vain tähtää tähän, eikä siihen, että rakennettaisiin kestäviä perusteita yhteiskunnan tulevalle kehitykselle. Onko tämä globaalisijoittaja se, jonka edessä nyt kaikki joutuu konttaamaan?

Pj Ruokanen:

Hyvin lyhyt kierros paneelissa. Ahlström.

Ahlström:

Ensin tästä globaalisijoittajasta; se on tullut uutena ja yllättävänä piirteenä mukaan tähän globalisoituvaan maailmaan ja se sitten johtaa juuri tämän tyyppisiin kysymyksiin, joista puhuit. On vielä selkiintymättä, minne raja pannaan sen globaalisijoittajan yksilön - siis ahneuden - ja toisaalta yhteisen hyvän välille. Minne se balanssi lopulta pannaan ja jos on kyseessä privaatti firma, jolle kuuluu sen palvelun hoitaminen, niin tietysti se firma on aika itsekäs. Sen täytyy olla itsekäs, muuten se ei pärjää kilpailussa muita vastaan. Silloin täytyy ilmeisesti yhteiskunnan itse olla sitä mieltä, että subventoidaan ja järjestetään lauttayhteydet saaristossa ja teleyhteydet Lapissa ja niin edelleen.

Onko suomalainen kulttuuri kilpailukykyinen ja minun vastaukseni on lyhyesti, että on. Löytyy lukuisia perusteluja, miksi on. Toinen aspekti tästä on, kun ollaan siirtymässä tietoyhteiskunnan suuntaa, miten syntyy tieto, jonka perusteella kilpailukykyä ylläpidetään. Ja silloin joudutaan hyvin nopeasti Suomen rajojen ulkopuolelle. Yksi suuri vaikea kysymys on, miten voi monikansallinen yritys olla viisaampi kokonaisuutena kuin sen yksittäinen osa. Silloin mennään hyvin monimutkaisiin keskusteluihin, enkä halua mennä siihen, mutta lyhyt vastaus on, että suomalainen yhteiskunta on erittäin kilpailukykyinen juuri nyt. Entäpä kymmenen vuoden kuluttua?

Tiivola:

Kun mennään globaalisijoittajaan, niin tämä on uusi asia Suomessa. Ei suomalaiset yritykset aikaisemmin olleet globaalisijoittajien listoilla. Huolehtimalla kilpailukykyä ja osingonmaksukykyä varmistetaan samalla rahoituksen saatavuus kansainvälisiltä markkinoilta. On yrityksen etu, jos sen osakkeet kiinnostavat myös ulkomaalaisia sijoittajia. Johdon kyvykkyys palkitaan erilaisilla taloudellisilla arvoilla. Jos verotus on kansainvälisesti kilpailukykyinen ja kannustava, on ainakin toimivalla johdolla intressi pitää yhtiöt suomalaisina. Suomalaisuus on hyvin vahva asia, joten ei yritykset täältä pois pyri, jos toimintaympäristö on muuten kohtuullisen kilpailukykyinen.

Haikonen:

Niin kyllä nähdäkseni tämä globaalisijoittaminen tulee jatkumaan, mikäs sen poistaisi, kun maailma yhä enemmän ainakin teknisesti liittyy yhteen. Siinä voidaan asettaa tilapäisiä rajoituksia kuten esimerkiksi Malesiassa toimeenpantiin, kun tilanne karkasi käsistä. Mutta itse globaalistuminen etenee ja sitten kysymys on siitä, minkälaisia globaalisääntöjä tarvitaan ja minkälaisia saadaan aikaan. Mutta ei niitä sääntöjä voi syntyä ennen kuin tulee tarpeeksi ongelmia. Ehkä vielä ei ole tarpeeksi.

Ruokanen:

Palaamme auditorioon ja siellä on seuraavana vararehtori Sollamo.

Professori Raija Sollamo:

Herra puheenjohtaja. Ensimmäinen huomio koskee Teidän alustustanne. Haluaisin kiistää yhden siinä esitetyn väitteen. Jos tarkasti kuuntelin, niin Tapani Ruokanen sanoi, että arvot pysyvät muuttumattomina. Minä en usko siihen, vaan uskon, että arvot muuttuvat kaiken aikaa. Ehkä voidaan nimetä kuitenkin tiettyjä perusarvoja, jotka eivät ole sanottavasti muuttuneet, siis sen tyyppisiä kuin "älä tapa" tai "kunnioita vanhempiasi". Tämän tyyppiset eivät ole kovin suuria muutoksia kokeneet, mutta on paljon arvoja, jotka muuttuvat ajan myötä ja ovat siis kulttuuri- ja yhteiskuntasidonnaisia. Niistä voisinkin mainita esimerkiksi tasa-arvon. Se on aika uusi arvo ja alkanut kehittyä Ranskan vallankumouksen jälkeen ja oikeastaan vasta tämän vuosisadan loppupuolella sukupuolten tasa-arvon merkityksessä. Tasa-arvo siinä merkityksessä, että se sulkee pois orjuuden, on sekin aika nuori arvo. Siis kyllä arvot muuttuvat ja kehittyvät. Voidaan sanoa, että ne ovat kulttuurisidonnaisia. Siihen, mitkä ovat meidän tärkeät arvomme, vaikuttavat monet tekijät: kulttuuri, kansalaiset, myös yritykset ja yritysjohtajat, me kaikki yhdessä. Tämä oli minun ensimmäinen huomioni.

Mutta asia, mihin mielelläni yhdyn ja mikä heti kolahti, oli ajatus siitä, että meidän yhteiskuntamme on nykyisin liian teknistaloudellinen ja se on sitä myös arvojen ja kielenkäytön merkityksessä. Jopa sellaisissa kulttuuriyhteisössä kuin Helsingin yliopistossa saa tehdä todella työtä, jotta voisi välttää teknistaloudellista kielenkäyttöä. Se tunkeutuu jopa kulttuurin sektorille. Meille sanotaan, että teidän pitää tuottaa niin ja niin monta tutkintoa ja niin edelleen. Siis meidän pitää toimia ikään kuin joku yritys ja kilpailla siinä kategoriassa. Katson, että on menty monta askelta liian pitkälle, jos tämä teknistaloudellinen ajattelu ja teknistaloudelliset arvot ja myös teknistaloudellinen kielenkäyttö muuttuu yksin vallitsevaksi.

Mielestäni se mitä tarvittaisiin on, mitä Jyrki Haikonen peräänkuulutti, uutta eetosta. Tarvitaan voimakasta vaihtoehtoa, tiettyjen asioiden kyseenalaistamista. Jos ajattelee yksityisen ihmisen kannalta, niin kysymys globaalisijoittamisesta tuottaa paineita. Esimerkiksi minä koen hirveitä paineita, kun katson televisiota. Tulee sellainen tunne, että minun pitäisi olla globaalisijoittaja, että minä en ole mikään kansalainen, ellen minä osaa sijoittaa pörssiin oikeisiin yhtiöihin ja ellen ole saanut voittoja. Tämä on varsin vieras elämänalue minulle. En ole ryhtynyt pörssisijoittajaksi, enkä ehkä heti ryhdy, mutta toisinaan tulee hirveä paine, että ei voi millään muulla elämänalueella kunnostautua. Tässä mielessä peräänkuuluttaisin muita arvoja, eettistä ajattelua. Jos joku on sijoittanut niin hyvin esimerkiksi Nokian osakkeisiin, että hän on tehnyt sillä suuren omaisuuden, asettaisin kysymyksen: Hyvä, so what? Siis mitä hyötyä siitä on, että minulla on kaksi miljoonaa, jonka minä olen voittanut pörssissä? Mitä minä teen sillä? So what! Säästänkö sen jälkeläisille monessa polvessa?

Pj Ruokanen:

Tämä tuntuu kiihdyttävän tunteita, mikä on ihan hyvä asia. En käy kiistelemään dekalogin ekspertin kanssa näistä perusarvoista, mutta muistaakseni sanoin, että ne muuttuvat hitaasti, mistä ehkä voimme olla yksimielisiä, kun nyt katsotaan vaikka tasa-arvokysymyksiä. No, sitten mennään eteenpäin. Kirkinen.

Emeritus professori Heikki Kirkinen:

Mitä tulee teknistieteelliseen yhteiskuntaan, siitähän ollaan huolestuneita aika laajasti juuri sen takia, että nuoriso on vallannut kännykkäkulttuurin jotakuinkin täysin. Ei voi enää matkustaa junassa - no, lentokoneessa voi vielä - ilman, että naapuri huutaa kännykkään, ei kuitenkaan enää junassa, eikä linja-autossa ainakaan pitempiä matkoja ja mihin tahansa menee niin ennen kaikkea nuorisolla on jokaisella kännykkä korvalla. Kuvitellaanko todellakin, että sähköinen viestintä ja sähköinen vuorovaikutus korvaa ihmisen? Onhan esitetty ihan vakavasti sellaistaikin, että ei eduskuntaakaan enää tarvita, kun pannaan äänestyskoneet joka kotiin niin, että jokaisesta asiasta voidaan vaikka päivittäin äänestää, mitä Suomen kansa haluaa. No, nyt kuitenkin itse asiassa ihmispersoonana on se, jossa on luovuus. Se ei ole kännykässä, eikä missään tietokoneessa. Ja vain persoonien välinen kosketus ja vuorovaikutus on todella luova elementti yhteiskunnassa, ei koneiden välinen, eikä ihmisen ja koneen suhde. Vain kahden persoonan suhde on uutta luova ja sen vuoksi nähdäkseni olisi aika paljon pohdittava tätäkin puolta asiassa ja yhteiskunnan kehittämisessä ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

Pj Ruokanen:

Kiitos. Ahlström haluaa tähän lyhyen repliikin.

Ahlström:

No siis, kun puhutaan tästä villistä kännykkäkulttuurista, täytyy muistaa, että monelle ihmiselle se on sellainen uusi tamagochi ja sen rinnalla on kyllä olemassa järkevämpääkin käyttöä tälle vekottimelle.

Pj Ruokanen:

Lyhyesti paneelistä vielä.

Haikonen:

Juuri tällä hetkellä se, että meillä on tämä teknistaloudellinen maailmankuva hallitsevana, on suomalaisille ja Suomelle etu. Tällaisessa suuressa teknologian ja talouden murrosvaiheessa täytyy tietyllä tavalla kaventaa perspektiiviä. Sillä tavalla syntyy Nokia ja niin edelleen. Mutta ajattelen, että tämä tilanne muuttuu, kun mennään eteenpäin ja me emme voi jäädä näin kapealle alueelle. Myöskin yritystoiminnan kannalta on erittäin olennaista, että yrityksissä on enemmän arvoja ja monipuolisemmin kuin vain nämä mainitut maailmalla pärjäämisen arvot.

Pj Ruokanen:

Meillä on nyt kymmenen puheenvuoroa ja vähän yli kymmenen minuuttia aikaa, että toivon vastuullisuutta. Seuraavaksi on Sipponen.

Kansleri emeritus Kauko Sipponen:

Arvoisa puheenjohtaja, ensiksi meidän vieraiden on aihetta kiittää siitä, että tällainen parlamenteissa aikaisemmin tuntematon yritys on saatu aikaan, että olemme saaneet tulla tänne keskustelemaan. Silloin, kun olin EVAn toimitusjohtajana, sanottiin, että asiakas on kuningas ja henkilöstö on tärkeä voimavara.

Nyt puhutaan yhä äänekkäämmin, että omistajan intressi on ensisijainen. Kauniit puheet eivät riitä globaalisijoittajalle, vaan meidän on toimittava aktiivisesti asiakkaina tai henkilöstöön kuuluvina, jotta saamme myös omat arvomme kuuluville, mikäli omistajan etua liikaa korostetaan. Ihan viime kuukausina on yhteiskunnassamme ilmennyt useita tapauksia, joissa nähdäkseni asiakkaita ei ole kovinkaan paljon arvostettu. Syvimmältään on siis kyse siitä, millä ehdoilla markkinatalous toimii. Allekirjoitamme lukuisia sopimuksia markkinataloudesta tarkkaan miettimättä, mitkä ovat sen ehdot. Seattlen tapahtumat ja muut ovat juuri ihmisten reagointia sen puolesta, että saataisiin nämä ehdot selviksi ja enemmän heidän arvojansa vastaaviksi.

Olemme nyt eläneet kymmeniä vuosia hyvinvointivaltiossa, joka perustui tietynlaatuiseen yhteiskuntasopimukseen sekä työntekijöiden että työnantajien kesken. Sen avulla on päästy taloudellisestikin erittäin pitkälle. 90-luvulla työnantajapuoli on tavallaan repäissyt itsensä irti tästä sopimuksesta; yritysjohdon ansiot ja tulot ovat kohonneet jopa moninkertaisesti, kun työntekijäpuoli on saanut tyytyä vajaan parinkymmenen prosentin korotuksiin. Toisin sanoen yritysten johtoon sovelletaan amerikkalais-tyylistä menetelmää, työntekijän odotetaan seuraavan konsensuspolitiikkaan perustuvaa tupo-järjestelmää. Tässä on kaksi aivan erilaista järjestelmää, joita kumpaakin yritetään ylläpitää yhtä aikaa. Eihän se käy, vaan jossain vaiheessa yhteiskuntasopimus on neuvoteltava uudestaan. Kun EVAa on heikennetty siinä mielessä, että kyllähän yritykset sen työt osaavat itse tehdä, niin tehkööt nyt sitten. Miettikööt omasta puolestaankin uuden yhteiskuntasopimuksen sisältöä odottamatta ammattijärjestöjen ja muun yhteiskunnan virikkeitä. Sellaisia kysymyksiä esittämällä, joita täällä Juhani Kivelä on ehdottanut, päästään aika hyvin niihin syvimpiin arvoihin, jotka toimivat meidän kaikkien toiminnan pohjalla. Kiitoksia.

Pj Ruokanen:

Kiitos. Ja nyt muistuttaisin puhujia, että tämä on vasta meidän ensimmäinen kokouksemme. Nyt on yhdeksän puheenvuoroa vielä jäljellä ja toivoisin, että seuraavan Seikko Eskolan puheenvuoron aikana pyytäisitte vuoroa, jos sitä tässä kokouksessa vielä haluatte käyttää. Ole hyvä.

Emeritus professori Seikko Eskola:

Herra puheenjohtaja. Kun teemanamme on yritysten ja yritysjohtajien yhteiskunnallinen vastuu, ja kun vuorineuvos Ahlström alustuksessaan hyvin mielenkiintoisesti pohdiskeli asiakas-henkilökunta-yhteiskunta -problematiikkaa, kysyn teidän mielipidettänne erääseen konkreettiseen tilanteeseen ja siitä aukeaviin periaatteellisiin näköaloihin.

Jokin vuosi sitten haastattelija kysyi entiseltä ja aikanaan kovana saneeraajana tunnetulta suuryrityksen toimitusjohtajalta: "Ettekö tunne huonoa omaatuntoa siitä, että veitte työpaikat sadoilta ihmisiltä?" Vastaus kuului: "En, sillä minä pelastin tuhansien työpaikat."

Tässä tulee kai mahdollisimman selkeästi ilmi yritysten ja yhteiskunnallisen vastuun jännitekenttä. Sen ongelman eteen monet yritysjohtajat ovat joutuneet ja joutuvat. Miten arvioitte sellaista tilannetta, arvoisat panelistit?

Pj Ruokanen:

Hyvä. Me säästämme kommentit kuitenkin vähän myöhemmäksi, koska jokainen saa vielä kerran käyttää puheenvuoron. Pankaa mieleenne tämä kysymys. Olli Kivinen.

Journalisti Olli Kivinen:

Minä koetan sanoa hyvin nopeasti muutaman tällaisen vähän erimielisen asian, mitkä tässä ovat sattuneet silmään, korvaan. Ensimmäiseksi Krister Ahlströmille. Hänhän uskoi, että tämä anglosaksinen tulee vetämään pitemmän korren. Minun mielestäni mannermainen, mannereurooppalainen. Minä en usko tähän ja perustelen miksi. Anglosaksisissa maissa koulutus on hyvin eriarvoinen ja sieltä puuttuu tämä kova peruskoulutustaso mikä on Euroopassa. Sitä kautta päästään siihen, että meidän tietoverkkomme on pelkästään kuori ja se tarvitsee sisältöä ja siihen taas tarvitaan tätä vanhakantaista oppineisuutta, joka on paljon pidemmällä ranskalais-pohjoismaalaistyypissä. Se liittyy myös Suomen pärjäämiseen mitä suurimmassa määrin.

Pikkuisen minä haastan pari muutakin. Sanon sinulle, toveri Krister, samantien tämän, että minulla on vähän tällainen kyyninen suhtautuminen yritysjohtajien kohdalla. Se ei ole yksinomaan kiire. Tunnen myös aika monta, jolla ei ole myöskään halua eikä kapasiteettiä oikein ajatella näitä pitempiä. Jyrkille sen verran sanon, että minua huolettuu se, että sinä esität mielipiteen, että me olisimme siirtymässä korporatiivista markkinoihin. Valitettavasti näin ei ole käynyt. Minusta päinvastoin. Ehkä suurin uhka mielestäni on, että korporatismi on vahvistanut otettaan. Näkee tänä syksynä mitä parhaiten - tämä talo on antanut huomattavan osan peruutusvallastaan korporaatioille, jotka neuvottelevat työnantajan ja työntekijän puolelta - antaneet pois osan verotusoikeudestaan, kaikkien parlamenttien ensimmäisestä oikeudesta. Ja kolmas tai neljäs pointti, minkä minä haluaisin tehdä tässä; Seattlen mellakat ovat mielestäni asia, jonka syvyyttä kukaan meistä ei vielä tiedä. Se kuvastaa ilmiötä, josta kollegani Hesarissa kirjoitti minusta erittäin hyvin. Koskaan enää ei enää maailmankaupan ongelmia järjestellä kabineteissa. Tässä on tapahtunut suuri laadullinen muutos. Vasta vuosien saatossa nähdään, miten se vaikuttaa. Kiitos.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Malaska.

Emeritus professori Pentti Malaska:

Puheenjohtaja. Hyvin nopeasti noihin muutamiin kohtiin, jotka tässä nyt inspiroivat. Ensinnäkin täällä on tullut hyvin selvästi esille, että me elämme todella murrosaikaa. Se ei kylläkään ole alkanut nyt, vaan jo hieman aikaisemmin ja se ei myöskään ole helposti ohimenevä vaan jatkuu vielä vuosikymmeniä. Mutta se on aikaa, josta meille hyvin vähän puhutaan, joka ei ole noussut yhteiskunnalliseen keskusteluun ollenkaan siinä laajuudessa ja siinä syvällisyydessä kuin se tarvitsisi nousta. Ja minä jättäisin tulevaisuusvaliokunnalle ehdotuksena sen, että se panostaisi Suomessa tällaisen murrostutkimuksen aikaansaamiseen, joka käsittäisi sekä talouden että kulttuurin että ihmisten henkisen tilan.

Kulttuurinen osaaminen on minunkin mielestäni aivan avainasioita siinä, miten me suomalaiset pärjäämme globalisoituvassa maailmassa. Voi sanoa, että taloudelliset suhdanteet ja tempuat vaihtelevat nopeasti jopa vuosittain ja poliittiset järjestelmätkin vaihtuvat vuosikymmenien saatossa. Kekkosen aikakaan ei kestänyt kuin 25 vuotta. Mutta kulttuuri kantaa vuosituhsien yli, se on kantoaalto, joka kantaa erityisesti huonojen aikojen yli. Sen tähden kulttuurinen osaaminen on A ja O siinä, jos me haluamme säilyä jonakin identiteetiltään suomalaisena - muuna kuin kaljapullon etikettinä niin kuin Karjalalle on käynyt tällä hetkellä. En puhuisi kulttuurisesta kilpailukyvyistä, koska se on liian taloustieteellinen termi, niin kuin täällä jo huomautettiin. Se sopii erääseen puoleen kulttuuria, se sopii, kun me haluamme kysyä, onko meillä jotain kaupallista kulttuuria, jolla me pystymme kilpailemaan maailman-

markkinoilla. Mutta kulttuuri on myöskin elämänhallintaa ja osaamista tässä ja nyt paikallisesti, ei globaalisesti. Me olemme jokainen hyvin paikallisia olioita. Me tarvitsemme osaamista, elämänhallintaa tässä ja nyt omassa tekemisessämme ja omassa lähiympäristössämme. Tätä ei pidä unohtaa, kun me puhumme globaaliseen osaamisesta. Me tarvitsemme sitäkin. Me tarvitsemme osaamista, jolla osallistumme globaaliseen yhteistyöhön, mutta me tarvitsemme kulttuurista osaamista, joka on elämänhallintaa näissä metsissä, näillä järvillä, tällä kamaralla. Kiitos.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Tuulikki Karjalainen.

Toiminnanjohtaja Tuulikki Karjalainen:

Puheenjohtaja. Tässä Malaska käytti osan siitä, mitä aioin sanoa. Kuitenkin haluaisin sanoa vielä, että on todellakin mielenkiintoista juuri täällä eduskunnassa keskustella niin, että täällä on ollut useita puheenvuoroja, joissa on ihan todettu se, että yritykset ja yritysjohtajat johtavat tätä maata ja tätä maailmaa ja koko tätä kehitystä. Siinä tulee tämä vastuun kysymys. Ja tosiaan Ahlström sanoi - vaikka näin lyhyessä keskustelussa tietysti tulee heitellyksi kaikenlaista, kun ei ole aikaa - että jos yritysjohtajilla on näin valtava vastuu, miten se sitten aktivoituu niin, että todella tiedetään, mihin se perustuu. Nyt oli puhetta siitä, että se tieto tulee asiakkailta, työntekijöiltä ja omistajilta ja Ruokanen sanoi, että tulee medioitten kautta, julkisuuden ja läpinäkyvyyden kautta, siis käsitys siitä, mitkä ne arvot ovat. Kyllä tämä järjestelmä silloin on hyvin suuresti muuttunut ja sitä tuskin voidaan kääntää taaksepäin ajassa. Mutta kysyn, mistä ne arvot tulevat sitten "kentälle"? Yhtenäiskulttuuria meille ei koskaan enää tule, mutta ei asia ole niin yksinkertainen, että siellä ne arvot ovat puhtaat ja hyvät ja kauniit ja että sieltä ne otetaan ja sitten sanotaan, että tämä on se, mitä ihmiset haluavat. Koska ei se niin mene, eikä se niin hyväksi ole tullut koskaan, vaan kyllä siellä myöskin täytyy olla tietynlainen ihan oma eetos ja moraalinsa.

Ja kysyisin vielä sen - mikä ei kuulu ihan tämän istunnon teemaan, mutta varmasti sivuaa tätä - että kyllä kai tässä talossa on hyvin voimakkaasti mietittävä, mikä se politiikan rooli on. Sanottiin myöskin, että tyytymättömyys ei enää kanavoidu politiikan kautta. Se on totta, että nämä arvot, jotka sieltä kentältä tulevat, ne tulevat läpi juuri kansalaisjärjestöjen esiintulona ja ne tulevat usein hyvin vastakohtaisesti aseteltuina ja silloin syntyy ristiriitatilanteita, joita sitten on aika hankala sovittelakin. Mutta siihen on sitten tyytyminen, kun tämä järjestelmä on muuttunut kokonaan. Mutta haluaisin, että todellakin otettaisiin jossakin vaiheessa esiin tämä politiikan muuttunut rooli, koska meillä on niin selvä käsitys ilmeisesti täällä kaikilla, että kuka tai ketkä tätä maata ja maailmaa tällä hetkellä johtavat.

Todellakin puhuttiin myös kulttuurista, että onko meillä kilpailukykykulttuuria. Minä toisin tänne vielä termin kulttuurinen näkökulma tarkoittaen juuri sitä, mitä Malaska äsken sanoi, että otetaan huomioon ihminen, elämäntapa, taide, näkemykset, kaikki nämä asiat ja se on vähän eri asia kuin tämä kulttuurinen kilpailukyky. Se tietysti on osa sitä, mutta ei sama kuin tämä taloudellinen puoli. Kiitoksia.

Pj Ruokanen:

Kiitos. Paavo Pitkänen on seuraava. Ole hyvä.

Toimitusjohtaja Paavo Pitkänen:

Arvoisa puheenjohtaja. Puuttuisin ensin kysymykseen globaalin sijoittajan vastuusta. Minun tehtäväni on sijoittaa suomalaisen työeläkejärjestelmän varoja, ja ensimmäinen vaatimus on sijoittaa ne tuottavasti ja turvaavasti. Vasta sen jälkeen tulevat muut yhteiskunnalliset vastuut. Ne puolestaan liittyvät ensisijaisesti suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen sellaisenaan. Tietenkin voidaan kysyä, että kun me tarkoituseriemme mukaisesti ja hajautusmielessä sijoitamme varoja tämän maan rajojen ulkopuolelle, niin minkälaista yhteiskunnallista vastuuta me silloin kannamme. Tai voidaan kysyä, että miten nopea tai ahne sijoittajana voi olla. Meidän osaltamme oikea vastaus on, että sekä suomalaisen eläkkeensaajan että työeläkemaksua maksavan tulevan eläkkeensaajan kannalta meidän pitää olla sijoittajana niin voittohakuisia eli ahneita kuin mahdollista samalla kun pidämme huolta turvaavuudesta eli sijoitustemme tuottavuudesta pitkällä aikavälillä. Ensisijaisesti siis haemme sijoituksillemme tuottavuutta ja turvaavuutta. Toissijaisesti voimme sitten ajatella yleistä yhteiskunnallista vastuutamme ja tukea suomalaisen yhteiskunnan kehittymistä valitsemalla kahdesta muuten samat tuotto- ja turvaavuuskriteerit täyttävistä sijoitusvaihtoehdoista sen kotimaisen. Lisäksi toteaisin, että tässä keskustelussa on ehkä jäänyt vähän leijumaan ilmaan se tosiasia, että myös globaaleilla Suomessakin toimivilla sijoittajilla on kullakin oma taustansa ja vastuunsa omille sidosryhmilleen ja yhteiskunnalle. Ei sijoittamista pidä tuomita vain siitä näkökulmasta, että se on globaalia.

Sitten muutama sana yritysten muusta yhteiskunnallisesta vastuusta. Tässä ei ole kuin jonkin verran keskusteltu siitä, millä tavalla tätä vastuunkantoa mitataan ja miten vastuu määritellään. Kun elämme markkinataloudessa, määrittelevät markkinat aika pitkälle yhteiskunnallisen vastuun. Se realisoituu siinä ovatko asiakkaat valmiit hyväksymään yrityksen käyttäytymisen. Mittatikkuna käytetään esimerkiksi sitä, onko yritys toiminut lainsäädännön puitteissa. Yrityksen on otettava huomioon myös se, hyväksyykö sen oma henkilöstö yrityksen toimintatavat. Jos toiminta ei ole eettisesti kestävää ja yleisesti hyväksyttävää, se alkaa haitata yrityksen liiketoimintaa, ja siinä sitten realisoituu se yhteiskunnallisen vastuun kantaminen.

Yksi tämän päivän ongelmista erityisesti suurten pörssiyhtiöiden osalta on se, että aikajänteet ovat lyhentyneet siten, että lyhytnäköinen tai lyhytaikainen voitontavoittelu menee pitkäjänteisen toiminnan edelle hyvin monissa tilanteissa. Tämä saattaa johtaa siihen, että lyhytnäköiset päätökset sekä yhteiskunnallisen vastuun että yrityksen toiminnan kannalta osoittautuvat pitkällä aikajänteellä haitallisiksi. Seuraukset näkyvät sitten aikanaan esimerkiksi asiakkaiden reaktioissa.

Lopuksi haluaisin vielä todeta, että kyllähän arvoissa ja yritysten käyttäytymisessä on viime aikoina tapahtunut muutosta myös positiiviseen suuntaan. Keskustelu yhteiskunnallisesta hyväksyttävyydestä esimerkiksi on yhtenä tekijänä muuttanut yritysten suhtautumisen luontoon kokonaan toiseksi kuin aikaisemmin. Ja sehän on kai meidän kaikkien mielestä hyvä asia. Kiitos.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Nyt on viisi puheenvuoroa ja me lopetamme kahtakymmentä vailla eli minä alan paukuttamaan minuutin jälkeen tätä nuijaa, koska minulle on se valta täällä annettu. Eli seuraavaksi Wiio.

Emeritus professori Osmo A. Wiio:

Arvoisa puheenjohtaja, minä lupaan lähettää kirjallisena pidemmän jutun. Puuttuisin tämän päivän otsikkoon; aiheena lukee näin: "Yritysten ja yritysjohtajien yhteiskunnallinen vastuu". Se voisi olla yhtä hyvin, että yhteiskunnan ja poliitikkojen vastuu yritystoiminnasta, sillä kyseessä on vuorovaikutus. Silloin kun yrityksillä menee Suomessa huonosti niin yhteiskunnalla menee huonosti. Ja silloin, kun minä työskentelin tässä talossa 70-luvun loppupuolella, vallitsi yleinen yritysvihamielinen ilmapiiri koko yhteiskunnassa ja tässä talossa. Yrityksille annettiin vain velvoitteita, mutta ei huolehdittu siitä, miten yritykset voivat toimia. Nyt me olemme menossa toiseen äärimmäisyyteen. Niin kuin tässä tuli Soneran kohdalla puhe, meillä saattaa olla kohta edessä sellainen yritys kuin Oy Puolustusvoimat Ab, kaikki yksityistetään. Ja minäkin olen parhaillaan vaihtamassa 35 vuoden asiakassuhteen jälkeen pankkia, koska Postipankki-Leonia yksityistetään ja lähin konttorini on kymmenen kilometrin päässä Kauniaisista. Kiitoksia.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia Osmo Wiiole. Seuraava arkkiatri Pelkonen.

Arkkiatri Risto Pelkonen:

Niin, arvoisa puheenjohtaja, minä tässä kyllä aikalailla toistan sitä, mitä Pentti Malaska sanoi, mutta vähän eri näkökulmasta. Sanoisin vain sen, että kun puhutaan yrittämisestä, katseet kääntyvät aina suuriin yrityksiin ja niihin tuotantolaitoksiin, jotka tuottavat hyödykkeitä ja tavaroita, mutta unohdetaan, että maan tulevaisuus perustuu kuitenkin pitkänä ajanjaksona niihin pieniin, usein yhden ihmisen yrityksiin, jotka koostuvat luovista taiteilijoista ja tutkijoista. Näiden tukeminen ja työskentelyolojen turvaaminen on ensisijaista, sillä heistä riippuu tämän maan tulevaisuus. Kännyköitä tulee ja kännyköitä menee, mutta syvä kulttuuri pysyy ja kantaa kauas. Kiitos.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Jutta Zilliacus.

Entinen kansanedustaja Jutta Zilliacus:

Herra puheenjohtaja. Oikeastaan Osmo Wiio vei sanat suustani, joten en puutu siihen asiaan. Minua on jäänyt askarruttamaan eräs toinen asia, nimittäin määrätty informaatiokatko poliittisten johtajien, yritysjohtajien, poliitikkojen, eduskunnan ja ns. suuren kansan välillä. Liikun aika paljon ikäihmisten keskuudessa ja siellä on neljä haukkumasanaa: ensimmäinen on poliitikko, toinen on journalisti - niihin en kajoa, koska itse toimin näillä aloilla - ja ne kaksi muuta ovat globalisaatio ja markkinatalous. Ja oikeastaan kukaan ei tiedä, mitä nämä asiat tarkoittavat, ainakaan suuren kansan keskuudessa. Markkinataloushan voi toimia monella eri tavalla. Minun mielestäni Suomessa se toimii hyvin, koska meillä eduskunta määrää sen ehdot tai aika paljon sen ehdoista ja se toimii hyvin. Tulen juuri maasta, jossa tämä markkinatalous riehuu, mutta 70 % kansasta elää niukin naukin nälkätason alapuolella. Se on Viro. Pitäisi informoida enemmän ihmisille, mitä markkinatalous tarkoittaa, että se ei ole pelkästään tämä "iso paha susi".

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Seuraava Kalevi Aho.

Säveltäjä Kalevi Aho:

Yksi tämän globaalin markkinatalouden ongelma on se, että globaalit yritykset tuntevat vastuuta eri tavalla eri maissa. Tämä puheenjohtajan alussa mainitsema Shell-yritys; esimerkiksi täällä Suomessa sillä on ympäristöystävällinen maine, mutta viime vuonna tapasin erään nigerialaisen, joka kertoi mitä hirveää tuhoa Shell on saanut aikaan Nigeriassa ja tuhonnut kokonaisia paikallisia kulttuureja.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Ja viimeinen auditoriopuheenvuoro: Ministeri Väänänen.

Ministeri Marjatta Väänänen:

Kiitoksia. Kun yritysjohtajat ovat Suomelle ja meille kaikille tavattoman tärkeitä, suuri ongelma on, miten yritysjohtajuus ja suomalainen todellisuus kohtaavat toisensa tai miten ne saadaan kohtaamaan toisensa. Tässä rohkenisi esittää ajatuksenpoikasen: olisiko mahdollista, että sen sijaan, että yritysjohtajat viettävät vapaa- ja loma-aikansa suljetuissa verkostoissaan loistojahdeilla ja ulkomaiden golf-kentillä, he viettäisivät osan ajastaan kotona maaseutuyhdyskunnassa, missä heillä olisi sopivasti maata, metsää ja kalavettä. He kohtaisivat kylän raitilla ja yhteisissä tilaisuuksissa suomalaisen todellisuuden, tavallisen pienyrittäjän, viljelijän, julkisen sektorin työntekijät, nämä kansakunnan perushoitajat, myös tavallisia perheitä, vanhempia ja lapsia, heidän ajatuksensa ja ongelmansa. Toisin sanoen, he olisivat enemmän kuin hyvän päivän tuttuja suomalaisen todellisuuden kanssa. Niin on ollut joskus ennenkin. Suomen taiteen kuulu karelianismi syntyi, kun taiteen huiput, sen sijaan että olisivat viihtyneet vain Pariisin ja Brysselin salongeissa, tietoisesti etsiytyivät Suomen maaseudulle kuten Sibelius, Aho, Gallen-Kallela, Järnefelt. Löytyi Suomi ja syntyi Suomen taiteen kultakausi.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. On tullut ehdotuksia ja lopuksi tuli kysymys. Ja nyt paneeli saa sitten vielä lyhyen loppupuheenvuoron. Jyrki, ole hyvä.

Haikonen:

Tämä yritysten yhteiskunnallinen vastuu ei ole pelkästään esimerkiksi rahakysymys, vaan minusta se on aika pitkälle ilmapiirikysymys ja osittain jopa tällainen semanttinen kysymys - mitä yritysjohtajan suusta tulee ulos.

Tiivola:

Minusta oli hyvä tuo Marjatta Väänäsen viimeinen puheenvuoro juuri ajatella meitä pieniä ihmisiä täällä meidän Suomenmaassa. Minä kannatan kovasti tuota ajatusta. Jos se jollakin tavalla voidaan toteuttaa, niin hyvä on.

Ahlström:

Tuota, tämä oli minusta erittäin hieno ja hyvä keskustelu, enkä yritä vetää sitä yhteen ollenkaan. Se jääkööt myöhempään ajankohtaan. Huomasin, että kaksi kommentoijaa olivat ymmärtäneet minun ajatukseni Ranskasta täysin väärin. Vaikka minä olen vanha teekkari ja sillälailla tietyllä tavalla leimaantunut, niin kyllä minä ymmärrän humanismin merkityksen, mutta aina en ymmärrä ranskalaisten puuhia. Sitten näistä espanjalaisista golfkentistä, niin se on kyllä niin, että he ovat enimmäkseen eläkkeellä olevia yritysjohtajia, jotka ovat niillä golfkentillä. Toimessa olevat yritysjohtajat eivät kyllä ehdi sinne.

Pj Ruokanen:

Kiitoksia. Minä haluan kiittää panelisteja ja myös auditoriopuolella olevaa väkeä, kokeneita ja viisaita - näyttää siltä, että olette niitä. Kiitos. Palaveri on päättynyt.

Keskustelutilaisuuden jälkeen toimitetut kirjoitukset

Toimitusjohtaja Matti Alahuhta

Keskustelussa nousi monta kertaa esiin käsitys, jonka mukaan share holder value olisi ristiriidassa hyvän yrityskulttuurin kehittämisen kanssa. Näin asia ei luonnollisestikaan missään tapauksessa ole.

Erityisesti korkean teknologian nopeasti muuttuvilla markkinoilla on yritysjohdon suunnattava mahdollisimman vahva huomio kilpailukyvyn lähteiden kehittämiseen. Näistä tärkeimmät ovat yrityskulttuuri, osaaminen ja toimintaprosessit. Näistä tärkein on yrityskulttuuri: se vaikuttaa kaikkiin kilpailukykytekijöihin, joista taas tärkeimmät ovat asiakastyytyväisyys, tuotejohtajuus ja toiminnan tehokkuus.

Hyvä yrityskulttuuri pohjautuu yhteisiin arvoihin. Kun arvot ovat yhteiset, on kommunikointi nopeata ja myös lisäarvopohjainen päätöksenteko mahdollistuu. Tämä tarkoittaa sitä, että päätökset tehdään siellä, missä osaaminen on kulloinkin päätöksentekotilanteeseen parasta. Hyvän yrityskulttuurin tavoitteena on, että jokainen yksilö voi hyvin ja tuntee olevansa tekemässä jotain merkittävää.

Ainoastaan hyvä yrityskulttuuri mahdollistaa liiketoiminnan pitkäjännitteisen positiivisen kehittämisen ja onnistumisen markkinoiden muutoskohtien toistuvassa hyödyntämisessä. Näin ollen hyvä yrityskulttuuri on edellytys jatkuvalla share holder valuen luomiselle, mikä taas luonnollisesti on yritysjohdon tärkein tehtävä.

Kansleri emeritus Kauko Sipponen

Käyttämässäni puheenvuorossa korostin, että vaikka omistajan intressi on tärkeä, yrityksen toiminnassa on edelleen annettava arvo asiakkaalle ja huomattava henkilöstön merkitys voimavarana. Eri etupiirien välinen yhteiskuntasopimus järkkyy, jos yrityksen johtoon sovelletaan amerikkalaistyyllisiä runsaita palkitsemisjärjestelmiä, mutta henkilöstöä vaaditaan tyytymään tupo-menettelyn tarjoamiin olennaisesti vaatimattomampiin etuihin.

Lisäksi on huomautettava, että laajamittainen yksityistäminen voi tietyssä mielessä heikentää asiakkaan ja kuluttajan asemaa. Kansalaisen julkiset oikeudet vaihtuvat kuluttajan oikeussuojaksi. Markkinatalouden palveluilla yritetään korvata se normisto, joka on luotu vahvistamaan virkamiehen puolueettomuutta ja virkavastuuta sekä turvaamaan kansalaisen oikeutta saada viranomaisilta asiallista kohtelua ja tarpeellisia tietoja sekä valittaa ylemmälle viranomaiselle. Ennakollista viranomaisvalvontaa korvautuu kuluttajien itsensä suorittamalla, monesti vaivaa ja kuluja aiheuttavalla jälkikäteisvalvonnalla. Perus- ja ihmisoikeuksien soveltaminen yritysmaailmassa on epävarmaa ja epämääräistä. Lainsäätäjän tulisi huolehtia siitä, ettei asiakkaan ja kuluttajan suoja, nimenomaan oikeussuoja, pääse heikkenemään yksityistämistapauksissa.

Emeritus professori Hannu Soikkanen

Useassa puheenvuorossa todettiin, kuinka taloudellis-tekninen maailmankäsitys vallitsee. Uskaltaisin kuitenkin sanoa, että se on vielä välineen asemassa ja päämääränä on selvästi kansalaisten hyvinvointi, mutta sen turvaamiseksi vaaditaan suurempaa tehokkuutta kuin aikaisemmin ja siksi taloudellis-tekninen on noussut yhä tärkeämmäksi. Kuitenkin, toki varauksin, sanoisin, että talous täyttää sitä tehtävää, jonka eduskunta oli sille asettanut mm. säätäessään eläkelait, jotka alkoivat kansaneläkkeiden korotuksista 1956, jatkuivat sitten työeläkelakien säätämisellä 1961 ja sitten seuraavilla vuosikymmenillä mm. maatalousyrittäjien ja muiden yrittäjien eläkkeiden sekä perhe-eläkkeiden toteuttamisella luotiin kattava eläketurva. Silloin asetettiin tulevaisuuteen suuri tehtävä, varsinkin kun ikäluokkien koossa ja odotettavissa olevan eliniän jatkuvan nousemisen myötä rasitus kasvaisi. Samaan hyvinvointivaltion luomiseen kuuluivat myös vuoden 1960 työttömyyskassalaki ja 1964 sairausvakuutuslaki ja sitten kansanterveyslaki.

Näihin kaikkiin sisältyi kauas tulevaisuuteen ulottuvat velvoitteet, jotka ovat olleet ja ovat taloudelle suuri tehtävä. Näin tehokkuuden vaatimus nousee myös suomalaisen yhteiskunnan sisältä ilman, että siihen vielä juuri tarvitsee liittää organisoituja intressejä tulotason nostamiseksi, toki nekin vaikuttavat. Työeläkejärjestelmä on tosin rahastoiva, mutta ei täysin ja kunnallinen eläkelaitos tosin kerää, mutta lähinnä vain puskuria suurien ikäluokkien eläkkeellelähtöä varten. Näin talouden tehokkuuden lisääntyvä vaatimus selittyy ja on välttämätön hyvinvointivaltion ylläpitämisessä. Se vaatii korkeampia veroja ja valitun linjan mukaisesti työvoiman hinnan nousua ilman, että työntekijän ostovoima ja samalla kysyntäpotentiaali tuotteille nousisi.

Hyvinvointivaltion luominen ja ylläpitäminen on valtava ja historiassa ainutlaatuinen tehtävä. Sen tuloksena mm. vanhuuden ja köyhyyden välinen side on murrettu, eivätkä sairaus ja työttömyys merkitse enää sellaista onnettomuutta kuin aikaisemmin. Kun voimme todeta varsin perustellusti, että koko teollinen yhteiskunta perustui "ahkeruuden valankumoukseen", säännölliseen työntekoon, niin myös hyvinvointivaltion ylläpito vaatii tehokasta työtä.

Toki tehokkuuden vaatimus tulee osittain siitä, että kilpailu on muuttunut globaaliseksi. Pääomaliikkeiden vapauttaminen ja globaalien sijoittajien tulo teollisuusyritysten omistajiksi "pakottaa" suomalaiset yritykset menestymään paremmin kuin aikaisemmin. Mutta tehokkuuden vaatimus tulee myös suomalaisen yhteiskunnan sisältä ja poliittisista ratkaisuista, joita on tehty aikaisemmin. Lisätehokkuuden vaatimusta on nostanut myös odotettavissa olevan eliniän pidentyminen enemmän kuin oletettiin. Kasvanut hyvinvointi ja lääketieteen tekniikan kehitys ovat yhdessä vaikuttaneet myös sairaanhoitoa ja erikoissairaanhoitoa vaatineen vanhuuden pidentymiseen, toki myös terveenä eletyn vanhuuden.

Kuinka suuri liikkumavara on yritysjohtajalla ja mikä on hänen vastuunsa, kun taloudessa on vahva lisääntyvän tehokkuuden vaatimus? Luonnollinen vastuu liittyy yrityksen taloudelliseen menestykseen, jossa yhä olennaisemmiksi ovat tulleet asiakkaat ja heidän vaatimuksensa. Entinen tuotanto, kauppa ja palvelut olivat usein vailla selvää kilpailua ja asiakkaalle vaihtoehtoa, yksinkertaisten hyödykkeiden tuottamista. Tilanne on muuttunut. Myös työntekijät sekä voimavarana että nopeassa tehokkuuden vaatimusten luomassa uudelleenjärjestelyssä ovat joutuneet usein aikaisempaa suuremman paineen ja epävarmuuden alaiseksi. Aikaisempaa vaativimpina ja kasvottomina ovat tulleet uudet omistajat, globaalit sijoittajat. Tässä osin ristikkäin menevien ja osin yhteisten pyrkimysten paineessa yritysjohtajilta vaaditaan sekä kykyä sovittaa että nähdä ja viedä läpi ratkaisut, joita yrityksen pitkántähtäimen taloudellinen menestys vaatii.

Meillä on perinteitä asiakkuuden hoitamisessa lainsäädännön ja järjestäytymisen avulla lieventää työntekijöihin päin suuntautuvia ylilyöntejä, mutta nimenomaan uutta on omistajuuden muuttuminen. Ihmisethän eivät ole koskaan vain omistajia, asiakkaita tai vain työntekijöitä. Kaikki ovat kuluttajia, asiakkaita, ainakin mutkien kautta omistajia ja työnantajiakin sekä useimmat myös työntekijöitä. Näin yhteiskunnassa on monenlaisia siteitä ja takaisinkytkentöjä ja vaikutuksia moneen suuntaan. Jokaisella ratkaisulla on monenlaisia seurauksia, joskus vain huonoja tai vähemmän. Niistä on valittava tai uskallettava valita.

Uusin ja hämmentävin piirre on ollut suomalaisen yritystoiminnan siirtyminen ulkomaiseen omistukseen, osa lisääntyvän pörssiosakkeiden omistuksen kautta ja osa yritysostojen, jota on usein edeltänyt alan kotimaisten yritysten fuusiot ja alan kotimaisten perheyritysten katoaminen. Onko tässä kehityksessä jokin vastuu yritysjohtajilla vaiko myös lainsäätäjillä? Uudessa maailmassa kiellot eivät ole samalla tavoin mahdollisia kuin ennen, mutta porkkanoilla sekä suotavia että epäsuotavia. Ne mm. tuovat usein eriarvoisuutta. Kun lähes koko suun makeaksi tekevä teollisuus on siirtynyt ulkomaiseen omistukseen, niin kysyy, kenen on vastuu, yritysjohtajien vai lainsäätäjien. Ehkä kummatkaan eivät tässä nopeassa muutoksessa ole pysyneet mukana. Olen nimittäin sitä mieltä, että lainsäätäjällä on valtaa ja verolainsäädäntö muovaa ratkaisevasti yhteiskuntaa ja toimintaympäristöä, jossa yritysjohtajat toimivat. Näin myös lainsäätäjän ja yritysjohtajien vastuu kietoutuu eräissä tärkeissä asioissa yhteen.

Emeritus professori Osmo A. Wiio

Yritysilmaston vaihteluja

Tilaisuuden otsikkona on “Yritysten ja yritysjohtajien yhteiskunnallinen vastuu”. Se voisi aivan yhtä hyvin olla “Yhteiskunnan ja poliitikkojen vastuu yritystoiminnasta”. Kyseessä on nimittäin vuorovaikutus, sillä jos yritykset voivat hyvin, myös yhteiskunta voi hyvin ja päinvastoin.

Yhteiskunta ei voi – ainakaan markkinatalouden vallitessa – asettaa jatkuvia velvoitteita yritystoiminnalle ja olla samalla välittämättä yritystoiminnan toimintaedellytyksistä. Yritystoiminnan on puolestaan otettava huomioon sen yhteiskunnan tarpeet, jossa se toimii. Meillä on historiallisesti lyhyenä aikana menty yritystoiminnan edellytysten suhteen äärimmäisyydestä toiseen.

Yrittäminen oli “rikollista toimintaa”

Toimiessani professorina ja Liiketaloustieteellisen tutkimuslaitoksen johtajana Helsingin kauppakorkeakoulussa 1970-luvun alussa koin monin tavoin silloisen yritysilmaston. Sitä kuvaa hyvin seuraava kauppakorkeakoulun opintotoimikunnassa koettu tilanne. Oli puheena yrityselämän tilaustutkimusten saanti koululle. Asiasta käytti puheenvuoron toimikunnan opiskelijajäsen. Opiskelija vastusti kaikkien tilaustutkimusten tekemistä kauppakorkeakoulussa, koska “se olisi valtion varojen väärinkäyttöä”. Muistutan, että kyseessä oli siis kauppakorkeakoulu.

Samoihin aikoihin opetusministeriö teki korkeakoulujen teknisen tutkimuksen laitteiden käytön niin vaikeaksi, että suurin laivanrakentajamme siirsi allaskokeet Ruotsiin. Opetuksemme tulevaisuutta suunnitellut opetusministeriön komitea puolestaan katsoi, että tulevaisuus olisi yhteiskuntatieteellisessä ja humanistisessa koulutuksessa ja teknisen koulutuksen resursseja voisi karsia. Olin tuolloin Suomen Akatemian keskustoimikunnan jäsen ja samanlaisista asioista riitelimme siellä joka ainoassa kokouksessamme. Seppo Sisätön antama “nollatutkimuksen” nimitys monille tuolloisille Akatemian tutkimushankkeille oli vain lievää liioittelua.

Elimme 1970-luvulla sellaista uusvasemmistolaisuuden aikaa, jossa tavoitteena oli joko yritystoiminnan sosialisointi tai ainakin tiukka yhteiskunnallinen valvonta. Joukkoviestintä ja erityisesti Yleisradio heijastivat tätä yritysvihamielistä ilmapiiriä. Liikevoitto oli kirosana ja yritteliäisyys rikos.

Olin paikalla eräässä pienessä piirissä, kun silloinen verohallituksen pääjohtaja sanoi, että “kaikki yrittäjät ovat verohuijareita ja kysymys on vain siitä, miten heidät saadaan kiinni”. Tuntemani hyvin menestyvän keskisuuren yrityksen toimitusjohtaja ja pääomistaja möi yrityksensä, koska ei henkisesti kestänyt jatkuvaa syyllistämistä siitä, että oli luonut monille ihmisille pysyviä työpaikkoja. Vastaavia tapauksia lienee ollut monia.

Kauppakorkeakoulusta siirryin 1975 yhdeksi kaudeksi kansanedustajaksi. Eduskunnassa kohtasin paljolti samanlaisen yritysvihamielisen ilmapiirin melkein puolueesta riippumatta. Se kävisi selvästi ilmi, jos joku vaivautuisi tekemään sisällön erittelyä eduskunnan silloisista pöytäkirjoista. Tosin valiokunnan ja eduskuntaryhmien keskustelut jäisivät tällöin huomiotta. Yrityksille oltiin asettamassa velvoitteita toinen toisensa päälle, mutta toimintaedellytyksistä ei paljoa välitetty. Poikkeuksena olivat vain valtion omista-

mat yritykset, joiden hallintoneuvostoihin monet kansanedustajat mielellään pyrkivät ja joiden etuja he eduskunnassa ajoivat.

Yritysilasto muuttuu

Vasta 1980-luvun jälkipuoliskolla ilmapiiri alkoi muuttua. Tajuttiin vähitellen, että suomalaisten yritysten menestys loi koko kansakunnalle pysyviä työpaikkoja ja hyvinvointia. Vähitellen tuo keskinäinen riippuvuus alettiin meilläkin hyväksyä. Sitä auttoi yleinen siirtyminen eurooppalaisissa demokratioissa liberalisempaan talousjärjestelmään. Sitten 1990-luvun alkupuoliskolla kylmän sodan päätyttyä menttiin Suomessa "kasinotalouden" myötä toiseen äärimmäisyyteen äkkirikastumisen toivossa.

Nyt eletään aivan toisenlaisessa yritysilmastossa kuin neljännesvuosisata sitten. Avoimessa ja kansainvälistyvässä maailman taloudessa paluu entiseen sääntelyyn olisikin mahdotonta. Sen lisäksi, että jopa entisiä valtionyhtiöitä yksityistetään, yksityistetään myös Euroopassa perinteisesti julkiselle vallalle kuuluneita toimintoja liikenteestä terveystalouteen. En ole kuitenkaan vielä nähnyt Euroopassa yksityisarmeijoja, mikä sekään ei olisi täysin uutta.

Yhdysvaltain Seattlessa kokoontunut maailman kauppajärjestö WTO joutui voimakkaiden mielenosoitusten kohteeksi. Erilaiset kansalaisjärjestöt esittivät vastalauseitaan, joiden mukaan WTO ajaa lähinnä suuryhtiöiden etuja ja unohtaa tavalliset kansalaiset. Tunnen empatiaa joitakin mielenosoittajien esittämiä väitteitä kohtaan, toisia väitteitä ihmettelen.

Ei liene mikään salaisuus, että vasemmistokautena olin markkinatalouden puolustaja. Minun liberalismini liittyy kuitenkin aina vastuu, kun esimerkiksi halutaan mahdollisimman suurta ilmaisun vapautta, on samalla hyväksyttävä se, että joku on sanomisista vastuussa. Sinun vapautesi voi nimittäin loukata minun samanarvoista vapauttani. Sama pätee mielestäni myös talouselämään. Sinun taloudellisen toiminnan vapautesi voi loukata minun oikeuttani samanlaiseen vapauteen.

Esimerkiksi Seattlessa yksi mielenosoittajaryhmä on Yhdysvaltain suurin ammattiliitto, joka vastustaa vapaakauppaa turvatakseen amerikkalaisia työpaikkoja. Yhdysvallat on kuitenkin ensimmäisenä vaatimassa vapaita markkinoita omille tuotteilleen. Siellä viranomaiset esimerkiksi estivät suomalaisen Benecolin tulon markkinoille kunnes amerikkalainen yhtiö ehti markkinoida oman vastaavan tuotteen ensin.

Jo vanhastaan tiedämme, ettei Yhdysvallat suostunut tilaamaan jäänmurttajiamme strategisista syistä. Sotilastarvikkeita se myy ympäri maailmaa, mutta kieltäytyy ostamasta vastaavia tarvikkeita muualta. Lisäksi se on asettanut monenlaisia esteitä kehitysmaiden halvoille tekstiili- ja muille tuotteille syyttäen niitä dumpkauksesta. Myös Japani on noudattanut paljolti samantapaista valikoivaa protektionismia, vaikka sen oma hyvinvointi perustuu melkein kokonaan vapaaseen vientiin muihin maihin.

Katoavatko yhteiskunnan peruspalvelut?

Suomalainen yritysilasto on kokenut valtavan muutoksen. Halveksittavasta ja melkein rikollisesta toiminnasta yrittäminen on Suomessa kohonnut kunnioitetuksi ja tavoiteltavaksi toiminnaksi. Nyt ollaan melkein päinvastaisessa tilanteessa 1970-lukuun verrattuna, sillä monet ennen vakaasti markkinataloutteen uskoneet asettavat kyseenalaiseksi eräät julkisen ja yksityisen toiminnan uudet rajanvedot.

Viimeisin esimerkki tästä lienee entisen Postipankki/Leonian tapaus. Olenkin jo eräässä kirjoituksessani julkisesti ilmoittanut, että 35 vuoden asiakassuhteeni mainittuun rahalaitokseen on päättymässä. Sain pankiltani kirjeen, jossa ilmoitettiin uusista järjestelyistä ja ilmoitettiin lähimmistä uusista palvelupisteistä. Molemmat edellyttävät joko ajoa kymmenen kilometrin päähän omalla autolla tai juna- tai bussimatkaa. Sadan metrin säteellä kotoani on kuitenkin kaksi muuta pankkia, joten arvaatte ratkaisuni.

Minä kuitenkin asun pääkaupungin tihentymässä, mutta suruksi käy niiden vanhusten kohdalla, jotka asuvat syrjäkylillä ja joilla ei ole tietokonetta. Niitä he eivät osaisi käyttää, vaikka olisikin. Minä osaan tietotekniikkaa ja käytän tietokoneita tuntikaupalla joka päivä, mutta viimeiseen saakka kieltäydyn tekemästä omalla kustannuksellani pankille kuuluvaa kirjanpityötä. Ehkä vielä Leoniaa arveluttavampi teko on postipalvelujen purkaminen, joka voi johtaa esimerkiksi ainutlaatuisen saaristomme vielä jäljellä olevan asutuksen katoamiseen palvelujen puutteessa ja monien haja-asustusalueiden tyhjenemiseen.

Amerikkalainen ja pohjoismainen järjestelmä

Yhteiskunnan toimintojen ja byrokratian osittainen purkaminen sekä palvelujen kilpailuttaminen on tervehdyttänyt ja tehostanut suomalaisen yhteiskunnan taloudellista järjestelmää. Olen asunut Yhdysvalloissa tarpeeksi pitkään nähdäkseni sikäläisen järjestelmän hyvät ja huonot puolet. Siellä maksetaan keskimäärin hyvää palkkaa ja verotus on murto-osa eurooppalaisesta veroprosentista. Sen vastapainoksi jokainen saa hoitaa oman sosiaaliturvansa vakuutuksien avulla haluamallaan tavalla. Jos ei ole tarpeellisia vakuutuksia hankkinut, voi pahoissa onnettomuus- tai sairaustilanteissa menettää koko omaisuutensa.

Pohjoismaisessa kansankodissa mentiin toiseen äärimmäisyyteen kansalaisten pakollisessa holhouksessa ja yhteiskunnan tuella toimimisessa. Jossakin välimaastossa lienee käyttökelpoisin muoto. Suomalaisessa yhteiskunnassa pitäisikin siis mielestäni käydä perusteellinen keskustelu siitä, mitkä tehtävät kuuluvat järkevästi julkiselle vallalle ja mitkä yrityksille. Olisiko aika jonkinlaiselle "parlamentaariselle peruspalvelujen komitealle"?

Yritystoiminta kansainvälistyvässä ympäristössä

Kansainvälistyvässä toimintaympäristössä on kohtalokasta, jos kansallisvaltio ryhtyy yksipuolisesti sanelemaan yrityselämälle ehtoja. Yrityselämä elää nyt tavallaan darwinilaisessa elinympäristössä, se etsii itselleen sopivimman ilmaston jos entinen ilmasto käy liian kylmäksi tai liian kuumaksi.

Tästä tulen siihen loppukaneettiin, Nummisuutarin Eskon tapaan, että mielestäni yhtä tärkeitä kuin on keskustelu yritysten yhteiskunnallisesta vastuusta, olisi perusteellisesti punnittava yhteiskunnan ja yritysten *keskinäistä vastuun jakoa ja yhteistä etua*.

Olen kuulunut julkisen vallan liikakasvun arvostelijoihin, mutta yhtä hyvin olen valmis puolustamaan pohjoismaista peruspalvelujen yhteisvastuuta kansalaisten tasa-arvon turvaamiseksi. Sanelusta puoleen tai toiseen olemme saaneet liian katkeria kokemuksia nyt päättyneellä vuosisadalla.

Emeritus arkkipiispa John Vikström: Eettinen tulosvastuu

Taloudellisen toiminnan eettinen problematiikka liittyy hyvin keskeisesti kysymykseen vastuusta. Kuinka laajalle ulottuu yrityksen vastuu? Entisaikojen tehtaanpatruunat kokivat, että heillä on hyvin laaja ja kokonaisvaltainen vastuu työntekijöittensä, paikkakunnan jne. asioista. Tämän näkemyksen mukaisesti saatettiin rakentaa jopa kirkko tehdaspaikkakunnalle.

Viime aikoina on saatettu mennä toiseen äärimmäisyyteen. On nähty yritystoiminnan vastuualue hyvin kapeana: yrityksen tehtävä on luoda aineellisia arvoja ja sillä siisti. Muut vastatkoot muista asioista. Mutta vastaako näin kapea näkemys taloudellisen toiminnan tehtävästä ja vastuusta todellisuutta? Eikö vastuu ulotu niin laajalle kuin toiminnan faktiset vaikutukset ulottuvat?

On tullut tavaksi puhua tulosvastuullisuudesta - jopa yliopistoissa, kouluissa, sairaanhoidossa jne. Kun tulosvastuun käsitettä käytetään yritystoiminnassa, kyseessä on tietysti ensisijaisesti taloudellinen tulosvastuu. Mutta olisiko puhuttava myös eettisestä tulosvastuusta? Katson, että näin todella on. Asiaa on nimittäin tarkasteltava myös laajemman vastuun näkökulmasta.

Liian kapean näkökulman ja liian lyhyen aikaperspektiivin kiusaus on tänä päivänä koettavissa monilla elämänaloilla. Kun tavoitteena on nopea menestys, nopea voitto, nopea rikastuminen, nopea onnistuminen, nopea tervehtyminen, nopea tyydytys, käy helposti niin, ettei kunnioiteta elämän omaa lainalaisuutta, ei kasvun lakia, ei uusiutumisen lakia. Huominen unohtuu. Ympäristö, jossa toimitaan, unohtuu, myös omien voimavarojen vaaliminen ja pitkäjänteinen kehittäminen. Vaarana on elämän ryöstöviljely.

Muutamia esimerkkejä eettisestä tulosvastuusta:

- < Minkään tulosityksikön etu ei saa mennä koko yrityksen tai yhteisön edun edelle. Ei voi olla oikein, että jokin yksittäinen tulosityksikkö pyrkii hyvään tulokseen sellaisella toiminnalla, että yrityksen muu toiminta siitä tavalla tai toisella kärsii.
- < Mikä pätee tulosityksikön suhteessa koko yritykseen, pätee vastaavasti yrityksen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Ei voi ummistaa silmiään siltä, miten yrityksen toiminta vaikuttaa sosiaaliseen ympäristöön - tekemisillään tai tekemättä jättämisillään.
- < Eettinen tulosvastuu tulee kysymykseen myös silloin, kun tarkastellaan toiminnan suhdetta ekologiseen ympäristöön. Saatetaan tänään tehdä tulosta, jonka todelliset kustannukset maksetaan suurelta osin tulevina vuosina - ja suurimpina maksajina saattavat usein olla muut kuin yritys itse.
- < Eettisellä tulosvastuulla on myös tärkeä inhimillinen ulottuvuus. Voihan välillä käydä niin, että tälläkin kohtaa otetaan enemmän irti kuin mitä kasvualusta kestää - ettei kunnioiteta kasvun lakia, ei uusiutumisen lakia. Työssä uupuminenhan voi olla merkinä juuri tästä. Tulosta tehdään, mutta mihin inhimilliseen hintaan?

< Talouden globalisoituessa, ylikansallisten yritysten siirtyessä nopeasti maasta ja maanosasta toiseen, tulee eettisen tulosvastuun problematiikka myös hyvin ajankohtaiseksi ja konkreettiseksi. Ympäristökustannukset, koulutuskustannukset ja monet muut kulloisinkin kansallisvaltion vastuulle jätetyt kustannukset jäävät laskematta, kun sen maan laitumet on syöty paljaksi ja riennetään seuraavaan maahan ja maanosaan. Elleivät tällaiset yritykset joudu vastaisuudessa kantamaan nykyistä suurempaa sosiaalista vastuuta, ovat kansallisvaltioiden mahdollisuudet ylläpitää hyvinvointiyhteiskuntaa todella uhattuina.

Eettisellä tulosvastuulla on täten elimellinen suhde kestävän kehityksen ajatukseen. On kyse siitä, että luodaan edellytyksiä kehitykselle, joka on kestävä ei ainoastaan taloudelliselta kannalta vaan myös ekologisessa, sosiaalisessa ja inhimillisessä mielessä.

Eettisen tulosvastuun ajatus laajentaa menestymisen tavoitetta koskemaan myös sitä laajempaa kokonaisuutta, jonka osana ollaan ja jonka varassa viime kädessä eletään. Olemme samassa veneessä, samassa avaruuslaivassa. Olemme toistemme lähimmäisiä.

Pääjohtaja Vappu Taipale: Yritysten sosiaalinen vastuu

Otan seuraavassa esille muutamia näkökohtia, jotka ovat teemasta hieman etäämmällä, mutta jotka mielestäni liittyvät sosiaalisen vastuun käsitteeseen ja tulevaisuuden haasteisiin. Tarvitaan uudenlaista yhteistyötä ja vanhojen asetelmien purkamista.

Hyvinvointiklusteri - yhteistyö eri partnereiden välillä

Kun kauppa- ja teollisuusministeriö määrittelee strategiansa, se perustuu klustereille, isoille toimintojen ryppäille, jotka kaikki tukevat toinen toisiaan. Suomen teollisessa kartassa on luonnollisesti hyvin iso metsäklusteri ja metalliklusteri, mutta sinne on myös sijoitettu hyvinvointiklusteri. Vaikka alkujaan tämä hyvinvointinimike oli ansaittu helposti liittämällä yhteen hieman irrallisia toimintoja kuten vientiin asti ulottuneita lääketuotantoa, terveydenhuollon laitteita ja tarvikkeita sekä kuntoiluvälineitä, tarkempi pohtiminen osoittaa, että klusterissa on runsaasti tilaa innovaatioille. ETLAn ja Stakesin tutkimukset ovat kehittäneet ideaa useita vuosia ja mm. Oulun seudulla on kauan toiminut laaja hanke joka konkretisoi käsitettä.

Hyvinvointiklusteri perustuu verkostotalouden teorialle, jonka luoja on saanut mm. taloustieteen Nobelin palkinnon. Verkostotalous tarkastelee taloudellisia toimijoita katsomalla niiden suhteiden verkostoa ja sen vaikutuksia. Ei ole itsestään selvää, että pelkkä jatkuva kilpailuttaminen olisi taloudellisesti tehokkainta. Päinvastoin, terveydenhuollossahan pystytään osoittamaan, miten kilpailu voi synnyttää myös suuria hukkainvestointeja ja epäoikeudenmukaisuutta väestön kannalta. Tehokkaalle toiminnalle voi olla tyyppillistä, että sen tavoitteet on selkeästi määriteltävä käyttäjien kannalta, ja että toimitaan luottamuksellisissa suhteissa alihankkijoihin. Luottamuksen talous ei ole vain naisliikkeen kehittäminen hempeä termi, vaan taloustieteilijänkin teorioihin sopivaa ajattelua. Kun pitkään toimitaan yhdessä, opitaan tuntemaan toisensa, ja tiedetään mitä saadaan ja miten luotettavasti.

Verkostotalouden näkökulmasta palvelut, julkinen valta, koulutus ja opetus sekä tavaratuotanto hyvinvointisektorilla tarvitsevatkin toisiaan ja vuorovaikutusta. Tämä kaikki voi toteutua, vaikka kaikki osapuolet pitävät kiinni omista tavoitteistaan: yrityksen on tuotettava voittoa, julkisen sektorin on palveltava tasa-arvoisesti kaikkia ja tutkimus ei voi tinkiä laadusta. Hyvän vientituotteen valmistamiseksi olisi edullista, että käyttäjät olisivat olleet mukana tuotekehittämisessä alusta alkaen. Hyvälle yritykselle voisi olla ominaista, että se tuntee sosiaalisen vastuunsa tuotteita kehitellessään ja käyttäisi tällaista mainetta tuotteitaan markkinoidessaan. Hyvälle tutkimukselle olisi tarpeen, että innovaatiot saataisiin käyttöön mahdollisimman nopeasti, ja tämä voisi onnistua läheisessä yhteistyössä palvelujen kanssa. Julkinen valta palvelujen järjestäjänä ei näyttäytykään hyvinvointiklusterissa enää markkinoita häiritsevänä tahona, vaan päinvastoin: näkyviin saadaan julkisen vallan toiminta myös markkinoiden luojana ja laajentajana, sekä toimintaedellytyksiä turvaavana tahona. Klusterin kurkistuskulman kautta kaikkien rooli saa uutta syvyyttä ja yllätyksellisiä piirteitä, samalla verkostoituminen osoittautuu konkreettisesti hyödylliseksi ja tavoiteltavaksi.

Älykkään organisaation teoria

Saksalainen yhteiskuntatieteilijä Helmut Willke on mielestäni hyvin mielenkiintoisella tavalla analysoinut tulevaisuutta, ja ennen kaikkea valtion roolia tulevaisuuden tietoperusteisessa yhteiskunnassa. Valtio

merkitsee Willken ajatuksissa yhteistä vastuuta, sellaista vallankäyttöä, jota Suomessa toteuttavat tällä hetkellä valtio ja kunnat yhdessä.

Willke pohtii älykkään organisaation käsitettä. Hyvin toimivissa organisaatioissa on kollektiivista älykkyyttä, joka ei ole selitettävissä sen yksittäisten toimijoiden muistin tai osaamisen kautta. Tämä kollektiivinen tieto sijaitsee kyseisten ihmisten tai yksiköitten välisissä erityisissä suhteissa ja suhdemaal-leissa. Organisaation tavat toimia ja olla suhteissa ulkopuoliseen maailmaan ovat eräänlaista systeemistä älykkyyttä, joka syntyy vuorovaikutuksesta, viestinnästä ja toiminnoista.

Yhteisen vastuun organisointi on tapahtunut historiassa eri tavoin. Kun lakiin ja järjestykseen perustuva valtio on syntynyt laittoman voimankäytön hallitsijaksi, hyvinvointivaltio taas on pyrkinyt ratkaisemaan köyhyyden ongelman. Tulevassa tilanteessa - tai oikeastaan nykyisessä tietoyhteiskunnassa - puute ei ole kontrollista, eikä edes rahasta, vaan tiedosta ja erityisesti sen hallinnasta ja ohjauksesta. Yhteistä vastuuta tarvitaan nyt uuteen rooliin, suojaamaan ja turvaamaan kansalaisia, jotta ei syntyisi kohtuuttomuuksia tiedon jaossa. Valtion on nyt pidettävä huoli kollateraalihyödykkeistä, joilla on samanaikaisesti yksityisen ja julkisen hyödykkeen ominaisuuksia, ja joita tarvitsevat sekä kansalaiset että markkinat. Tällaisia ovat esimerkiksi ehkäisevä terveydenhuolto ja terveyden edistäminen samoin kuin ympäristöstä huolehtiminen ja koulutus. Nyt tarvitaankin välimaastoa puhtaasti kilpailullisten ja puhtaasti yhteistyöhön perustuvien toimintojen välillä, ja samalla ehkä sellaisten tilanteiden sietokykyä, joita on aiemmin pidetty kokonaan toisensa poissulkevinä, kuten esimerkiksi samanaikaisesti tapahtuvan kilpailun ja yhteistyön suhteen.

Sosiaalinen pääoma

Tutkijat ovat viime aikoina kehitelleet sosiaalisen pääoman teoriaa, erityisesti tässä on kunnostautunut Maailmanpankki. Sosiaalista pääomaa mittaa yhteiskunnan organisoituneisuus ja se, kuinka hyvin tai huonosti se instituutioineen toimii ja miten avoin yhteiskunta on kaikille jäsenilleen.

Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen pääomatase on korkealla tasolla: poliittinen vakaus, demokratia, oikeusvaltioperiaate, kunnallinen itsehallinto ja kuntalaisen laajat oikeudet ovat tästä todisteena. Kansalaisvapauksia ja sosiaalisia oikeuksia on vahvistettu pitkäjänteisesti. Suomi on perustellusti ylpeä maan kattavista valokaapeliyhteyksistä ja tietoyhteiskunnan valtaväylyistä. Suomen sosiaalisen pääoman korkean tason tulisi olla samanlainen kansallisen ylpeyden aihe. Suomessa turvallisuutta ei ole hankittu lujan järjestysvallan vaan hyvinvointipolitiikan keinoin. Suomessa hallintokoneisto on luotettava ja kuntien palvelujärjestelmä toimii tehokkaasti. Sosiaalinen turvallisuus on antanut ihmisille mahdollisuu-den hankkia koulutusta myös aikuisiällä, vaihtaa työ- ja asuinpaikkaa.

Sosiaalinen pääoma on tärkeää yritysten kannalta, sillä se luo edellytyksiä toiminnalle: infrastruktuuria tarpeellisille toiminnoille, koulutettua ja osaavaa työvoimaa ja luotettavuutta sekä turvallisuutta. Innovaatiot tulevat mahdollisiksi ja niille on edellytyksiä. Talouselämän kannalta on merkittävää, että kansainvä-lisen yritystoiminnan sijoittumisedellytyksiä arvioivat tutkimuslaitokset ovat useasti arvostaneet Suomen turvallisuutta, samoin suomalaisten kaupunkien tilaa. Esimerkiksi Helsinki on valittu maailman turvallisimpien, toimivimpien ja viihtyisimpien kaupunkien joukkoon.

Yritysten sosiaalinen vastuu kilpailuetuna

Yritysten on luonnollisesti itse hahmotettava oma sosiaalinen vastuunsa, mutta sosiaali- ja terveyssektorin näkökulmasta voinee arvioida niitä näkökulmia, jotka tulevaisuudessa käyvät yhä tärkeämmiksi.

Kansalaisten tietoisuus lisääntyy ja asiakkaat (tai riittävän merkittävä osa heistä) käyvät yhä tarkemmiksi käyttäytymisensä suhteen. Ympäristötietoisuus on hyvä esimerkki. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että kansalaisliikkeet ovat saaneet aikaan koko ympäristötutkimuksen nousun ja kokonaisia tutkimuslaitoksia alalle, kansalaisliikkeet ovat vaikuttaneet yritysten ympäristötietoisuuteen merkittävästi ja valinnoillaan synnyttäneet markkinoita uudelleenlaisille tuotteille. Vaikka valintojen tietopohjan vakuuttavuus ei aina riitä kriittiselle arvioijalle, on kuitenkin syntynyt uudenlainen reaktiomalli.

Yritysten sosiaalinen vastuu voisi liittyä tilanteisiin, joissa esimerkiksi yrityksen henkilöstöpolitiikka on vastuullista ja huomioi esimerkiksi vammaisuusaspekteja tms. Sosiaalinen vastuu voi toteutua myös sosiaalisen yrityksen muodossa, jossa voiton tavoittelu ei ole yritykselle ensisijaista.

Kansainvälinen tilanne

Japanin hallitus ja maan liberaalidemokraattinen puolue ovat päättäneet tehdä Japanista esteettömän yhteiskunnan, kertoo Yomiuri Shimbun 6. tammikuuta 2000. Tavoitteena on lainsäädäntö, jonka toteuttamiseen houkutellaan myös japanilaista yritysmaailmaa mukaan.

Kansainvälisessä keskustelussa yritysten sosiaalinen vastuu nousee selvästi esille, vaikka tällainen diskurssi ei näy Suomessa, jossa liikutaan ehkä päinvastaiseen suuntaan, tarkastelemaan vain osakkeenomistajien etuja (ks. esimerkiksi Ann Svendsen: The Stakeholder Strategy). On olemassa useita kansainvälisiä verkostoja ja foorumeita, joilla yritykset keskenään pohtivat sosiaalista vastuutaan, kuten esimerkiksi European Business Network for Social Cohesion, tai Business for Social Responsibility.

Suuret rahoituslaitokset kuten Maailmanpankki ovat myös kiinnostuneita tämänkaltaisesta toiminnasta, ja pisimmällä on Aasian Kehityspankki, jonka strategioissa todella on jouduttu huomioimaan äskettäisen kriisin vuoksi taloudellisen toiminnan sosiaalisen vastuun ulottuvuudet.

Stakes-konsortio on 1999 käynnistänyt suomalaisen yhteistyön kutsumalla yrityksiä koolle keskustelemaan Suomeen mahdollisesti perustettavasta European Business Network for Social Cohesion -alaosaston tai haaran. Konsortiolla ei luonnollisesti ole tässä muuta kuin aloitteentekijän rooli. Ensimmäinen tapaaminen oli varsin lupaava.

Entinen alivaltiosihteeri Juhani Kivelä: Yritykset, yhteiskunta ja osaamistalous

Tulevaisuusvaliokunnan "Yritysten ja yritysjohtajien yhteiskunnallinen vastuu" seminaarin teemaa on aihetta käsitellä yritysjohtajia ehkä puhuttelevammasta etunäkökulmasta: Onko Euroopan ja maailman muutoksessa yrityksillämme ja yhteiskunnallamme yhteisiä etuja edistettävänä? Jos on - kuten on ilmeistä - onko niin painavia yhteistyöalueita, että niihin pitäisi yhdessä keskittyä, selkeästi fokuisoitua.

Maailman kutistuminen yritystemme jokapäiväiseksi toimintakentäksi on aikamme ilmiö. Kotimaan ja Euroopan rinnalle ja tilalle on yritysajattelussa astunut koko maailma. Uuden teknologian saavutukset ovat johtamassa siihen, että suuryritysten ohella yhä useammat keskisuuret ja pienyrityksetkin tarkastelevat mahdollisuuksiaan globaaleissa puitteissa.

Kehitystä on vauhdittanut viimeisen vuosikymmenen aikana tietoteknologian huima edistys ja sen myötä nopeasti liikkuvien kansainvälisten sijoittajien ja pääomaliikkeiden räjähdysmäinen kasvu. Tämä kehityssuunta tulee edelleen vahvistumaan. Euroopassa se on samassa lisäpotkua yhteisen rahan käyttöönotosta.

Suuryritysten toiminta ja omistus ovat monelta osin irronneet kansallisvaltioista. Yritykset arvioivat markkinoitaan, tuotantoaan, tuotekehitystään ja rahoitustaan maailmanlaajuisista näkökulmista. Myös yritysten pääkonttorien, "kotipesien" sijoituspaikat ovat aktiivisen harkinnan kohteena. Neljännes suomalaisista pörssiyrityksistä pitää Taloussanomien kyselyn (29.12.99) mukaan mahdollisena, että yhtiöitä hallitaan myöhemmin tulevaisuudessa ulkomailta käsin. Välittömiä lähtijöitä on tosin vain yksi.

Suuryritys-, tiede- ja teknologiavetoinen kehitys ja ympärivuorokauden toimivien globaalien rahoitusmarkkinoiden aiheuttamat maailmantalouden muutokset ovat olleet niin nopeita, että taloustieteilijät eivät tahdo pysyä perässä. Monet ekonomistit ovat eksyksissä, koska uuden teknologian yritykset eivät käyttäydy enää entisten oppien mukaisesti. Mitättömillä kiinteillä investoinneilla saadaan aikaan huimia tuottoja. USA:ssa on alettu puhua "Uudesta taloudesta".

Yksi uusista piirteistä näyttää olevan, että maailmantalous eriytyy suuryritysjohtoisesti sektoreittain ja klustereittain kukin sektori ja klusteri omaksi maailmakseen. Niiden puitteissa pyritään edistämään omia etuja ja luomaan omia pelisääntöjä. Yrityskäyttäytyminen on osaltaan muuttamassa maailmantalouden rakenteita.

Kansallisvaltiot sijoittumiskohteina ja etujen edistäjänä luokitellaan sektorietujen näkökulmasta.

Uusi talous - Osaamistalous

Uuden talouden taustatekijöiden tutkimus on vasta käynnistymässä. Ekonomistipiireissä käydään keskustelua vielä siitä, onko kysymyksessä edes mistään uudesta taloudesta. Yhdestä taloutta muokkaavasta megatrendistä näyttää kuitenkin vallitsevan yksimielisyys. Se on tietoyhteiskuntakehitykseen liittyvä inhimillisen pääoman (human capital) - osaamisen - arvon nousu.

Tieto ja innovaatiokyky tunnustetaan nyt talouden tärkeäksi moottoriksi. Tiedon omaksuminen, hallinta ja hyödyntäminen sekä innovaatiot ovat inhimillisiä prosesseja, jotka edellyttävät oppimista. Oppimisesta

ja osaamispääoman kartuttamisesta muodostuu menestyvää taloutta hallitseva avainprosessi. Maailma siirtyy asteittain osaamistalouteen.

Inhimillinen pääoma ja osaaminen ovat olleet kautta historian yhteiskuntien menestyksen takana. Ihmiskunnan taistellessa maista ja luonnonvaroista ja niiden hallinnasta kaiken taustalla on vaikuttanut tiedon ja teknologian edistys. Se ei ole saanut vain ansaitsemaansa arvostusta. Nykyajan taloustiede on runsaan kahdensadan vuoden teollis-tuotantokeskeisen ajan lapsi. Tätä aikaa on dominoinut kiinteä pääoma. Osaamispääoman nousu merkitykseltään kiinteän pääoman rinnalle ja uuden teknologian aloilla sen ohi talouden menestystekijänä pakottaa talouden viitekehysten uudelleenarviointiin.

Maailman kilpailussa menestyy se yritys ja yhteiskunta, joka oppii nopeimmin sisäistämään muutoksen.

Osaamistalouden rakenteet muotoutumassa

Osaamistalouden keskeiset fundamentit, perustekijät ja erityisesti niiden tasapainoinen hallinta ovat vielä vieraita pääosalle ulkomaista ja kotimaista yritysjohtoa. Osasta ollaan selvillä. Kokonaisuutta hallitsevat vain harvat, poikkeuksellisen menestyneet johtajat, kuten meillä Jorma Ollila. Pitkävaikutteisten fundamenttien ymmärrystä vaikeuttaa johtajien ajattelussa yksipuolinen shareholder-arvoja palvovan kulttuurin saama yliote monessa yrityksessä. Uudet teknologiaosakkeet ovat panneet monet päät pyörälle.

Uuden talouden ykkösfundamentti on osaamispääoman tarjonta ja sen laatu. Osaamisperusta ja tasokas laatu eivät synny hetkessä. Ne vaativat pitkäjänteistä työtä, koulutusta, tutkimusta ja elinikäistä oppimista. Ne ovat sidoksissa kansallisvaltioihin ja niiden koulutus-, tutkimus- ja innovaatiojärjestelmiin sekä kansalliseen kulttuuriin. Julkisen sektorin rooli on avainasemassa tällä alueella.

Yrityksissä omaa osaamispääomaa lisätään tutkimuksella ja tuotekehittelyllä sekä koulutuksella. Niiden merkitys on meillä viime vuosina hyvin ymmärretty. Yritysten ja yhteiskunnan yhteistyö on tässä suhteessa Suomessa eräillä alueilla kansainvälisestäikin tarkasteltuna esimerkillistä.

Toinen tekijä on osaamispääoman liikkuvuus. Pääoman raaka-aine tieto liikkuu verkoissa kuin raha, mutta pääoman haltijat, osajat ovat hidasliikkeisimpiä. He eivät ole päivän pelurien pyöritettävissä pörssiessä silmänräpäyksessä omistajalta toiselle. He liikkuvat kuitenkin aiempaa helpommin ja taitavimmat nopeimmin. He verkottuvat ja pyrkivät myös fyysiseen yhteyteen toisten osajien kanssa eri tasoissa osaamisyhteisöissä.

Osaajien liikkuvuuteen vaikuttaa osaamisyhteisöjen vetovoima. Sen vahvuus koostuu useasta eri tekijästä. Vetovoiimatekijät ovat yhteiskuntaan, yrityksiin ja kulttuuriin liittyviä. Niihin voidaan vaikuttaa kansallisvaltioiden tasolla tietoisella politiikalla toisin kuin rahan liikkeisiin. Suomen kohdalla tässä suhteessa on ongelmana korkea henkilöverotus. Se on työntövoima, joka saa parhaimpia osajia lähtemään maasta.

Kolmas perustekijä on ihmisiin sitoutuneen osaamispääoman käsittelytaito. Se näyttää olevan niin meillä kuin muuallakin heikosti hallittu alue. Ihmisestä organisaatioiden tärkeimpänä voimavarana on puhuttu pitkään ja eri konsultit ovat saarnanneet asiasta iät ja ajat. Tämän itsestäänselvyyden sisäistäminen ei vain tahdo mennä perille. Meillä esiintyvistä ongelmista kertovat lukuisat työelämä tutkimukset sekä yksityiseltä että julkiselta puolelta. Yritysjohtajiemme oman henkilöstönsä osaamisen aliarvioinnista kertoo tuore MPS-yhtiöiden johtajatutkimus, johon vastasi 900 suomalaisjohtajaa. Sen mukaan näyttäisi johtamisilmasto huonontuneen, jos sitä vertaa EVAn kolmen vuoden takaiseen johtajatutkimukseen.

Neljäs täysin uusi osaamistalouden tekijä on yritysکوhtainen verkottumistaito. On helppo puhua verkottumisesta. Käytännössä se on kuitenkin vaativaa. Siinä tarvitaan luovaa sopimusten tekokykyä ja kulttuuriosaamista. Verkostojohtaminenkin vaatii oman panostuksensa. Kokemusperäistä tietoa on vielä saatavissa niukasti.

Osaamistalouden rakenteista on jo hyviä esimerkkejä. Maailmaan on kehittynyt talouden johtokeskuksia. Nämä verkottuvat pienempien keskusten kanssa. Kehitys on johtamassa koko maailman käsittäviin sektorikohtaisiin osaamisverkostoihin. Kalifornian Piilaakso on alallaan ensimmäinen maailmanluokan uuden teknologian johtava keskus.

Sama suuntaus on vallalla myös perinteisen suurteollisuuden piirissä. Detroit on ollut Amerikan autoteollisuuden sekä kehto että keskus. Sen asema maailman keskuksena oli hetken japanilaisten uhkaama. Syvälle juurtunut osaamiskulttuuri on osoittanut siellä voimansa. Detroit on saanut takaisin entisen dynamiikkansa. Tuskin mikään muu paikka kykenee enää sitä syrjäyttämään maailman autoteollisuuden johtokeskuksena. Stuttgartin voimat riittävät hyväksi osakeskukseksi.

Viihdeteollisuuden keskuksena Hollywood on jo menneen vuosisadan aikana kehittynyt alallaan maailmanvaltiaaksi. Sen ylivaltaa ei pysty enää mikään horjuttamaan.

Suomi edennyt eturiviin

Suomi on maailman ryhmittymisessä uuden ajan kilpailuun osoittanut ulkopuolisia hämmästyttävää uudistumiskykyä. Sveitsissä toimivan kansainvälisen IMD-instituutin vuoden 1999 "The World Competitiveness" raportin mukaan Suomi on yhteiskuntana noussut maailmantilastossa kilpailukyvyltään kolmanneksi ja Euroopan ykköseksi. Vielä vuonna 1995 olimme 18. Suomen edellä ovat maailman johtajana USA ja toisena Aasian pieni tiikeri Singapore. Ruotsi on 14. sijalla. Ja mikä merkittävintä, Suomi on johtava maa osaamistalouteen liittyvien keskeisten tekijöiden kohdalla. Koulutusjärjestelmämme ja teknologiayhteistyömme julkisen sektorin ja yritysten välillä arvioidaan maailman parhaimmiksi.

Suomen kehitys puhtaasti taloudellisilla mittareilla arvioituna on ollut poikkeuksellisen vahvaa. Olemme pystyneet jo kuuden vuoden ajan etenemään selvästi yli EU-maiden kasvun keskiarvojen. Ulkomaiset ja kotimaisetkin makroekonomistit ihmettelevät kasvun syitä. Saavutuksiamme voidaan perustellusti selittää laman synnyttämällä yleisellä talouskurilla, rahapolitiikalla, harjoitetulla määrätietoisella talouspolitiikalla ja onnistuneella tulopolitiikalla. Oma vaikutuksensa on ollut EU-jäsenyydellä ja euroytimeen liittymisellä. Ne eivät kuitenkaan ole koko totuus.

Kulttuurit menestystekijöinä

Suomen menestyksen takana on nähtävä myös kulttuuriimme liittyvät tekijät sekä harjoitettu pitkäaikainen koulutus- ja 1980-luvulta peräisin oleva teknologia- ja innovaatiopolitiikka. Niillä on ollut 1990-luvun päätösperäisten tekijöiden ohella keskeinen vaikutus maan suoriutumiseen.

Useimmat makroekonomistit eivät joko ymmärrä tai numerosidonnaisina eivät osaa arvostaa kulttuurien vaikutusta kansantalouksien suorituskykyyn.

Kilpailukykytilastoa nyt johtavalla amerikkalaisuudella ja sen tuntumassa ponnistelevalla suomalaisuudella on yhteistä historian muovaama kulttuurien taisteleva luonne. Amerikkalaisuus on ollut manteretta

valloittava ja nyt taloudellisesti maailmaa valloittamaan pyrkivä kulttuuri. Suomalaisuus on ollut ankaraa selviytymistaistelua tuhansia vuosia luonnon kanssa ja sitten lähes tuhat vuotta kahden kulttuuripiirin, läntisen ja itäisen rajamaana.

Amerikkalaiset ovat päättäneen vuosisadan suurvalta- ja maailman kulttuuritaistelun ylivoimaisia voittajia. Pienten kulttuurien selviytymissarjassa saa maailmassa hakea Suomen voittanutta.

Uuden ajan ja talouden haasteet

Vuosisadan ja vuosituhannenkin vaihe on kohdistanut monet katseet tulevaisuuteen. Suomea EU-puheenjohtajamaana seuranneen Portugalin pääministeri Antonio Guterres on asettanut kunnianhimoisen tavoitteen: "EU-Euroopan tulisi olla maailman kilpailukykyisin tieto- ja innovaatiotalous vuoteen 2010 mennessä." Hän haastaa näin USA:n maailmantalouden johtoaseman.

Olisi suuri ihme, jos tämä visio ja tavoite toteutuisi. Ryhtymällä aktiivisiin uudistuksiin osaamistalouden kaikilla eri rintamilla olisi ensin jäsenmailla ja sitten koko EU:lla mahdollisuudet ehkä 2020 - 30 nousta maailman kilpailukykyisimmäksi osaamistaloudeksi.

EU:n päätöksentekoprosessit ja koko toimintakulttuuri näyttävät laajentumispaaineissa toivottoman kankeilta mukautumaan nopeana etenevään maailmantalouden muutokseen. Toivo on asetettava jäsenmaista nouseviin uudistusvoimiin.

Suomen lähtökohdat

Suomen tilanne pienten kansantalouksien sarjassa ja yksittäisenä EU-maana on otollisempi. Meillä on kaikki edellytykset edetä tietoyhteiskuntakehityksessä maailman eturivin maiden joukossa 2010 saakka. Se näyttää jopa erittäin todennäköiseltä. Sen sijaan myönteisen kehityksen jatkuminen 2010 jälkeen ei ole lainkaan itsestään selvyyttä. Se riippuu nyt ja aivan lähivuosina meidän omista päätöksistämme. Näiden päätösten ohella tulee menestykseemme vaikuttamaan asenneilmastomme, koko suomalaisen kulttuurin kehityssuunta.

Suomen alku näyttää hyvältä. Valtioneuvosto hyväksyi viime vuosisadan viimeisessä istunnossaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman viidelle seuraavalle vuodelle 2000 - 04. Suunnitelma on hyvä ja se on ajan tasalla. Sen mukaan "suomalaisessa tietoyhteiskunnassa tieto ja osaaminen ovat osa sivistystä ja keskeisin tuotannontekijä." Suunnitelmassa asetetaan tavoitteeksi se, että "Suomi on maailman kärkimaiden joukossa oleva osaamis- ja vuorovaikutusyhteiskunta."

Suunnitelman ja sen toimenpiteiden varassa ei tulevaisuutemme ole ilman muuta turvattu. Maailma on laajasti herännyt osaamistalouteen ja sen mukanaan tuomaan uuteen kilpaan. Meillä ei ole varaa jäädä lepäämään laakereillamme eikä tuudittautua suunnitelman voimaan.

Nyt olisi syytä selvittää, miten voimme hyödyntää perinteistä kulttuurimme menestystekijää, hyvää sisäistä yhteistyökykyä. Se on ollut voimamme kriiseissä ja suurissa asioissa. Emme elä tällä hetkellä kriisin kourissa, mutta kylläkin ennen kokemattoman muutoksen pyörteissä.

Jo pintapuolinenkin tarkastelu osoittaa, että kokoamalla nykyisiä voimavarojamme yhteistoimintaan ja ryhmittämällä niitä uudelleen on saavutettavissa monella alalla merkittäviä etuja yhteiskunnalle ja yrityksillemme.

Eräs esimerkkialue on suomalainen osaamiskeskuspolitiikka. Sitä on sisäasianministeriövetoisesti tarkasteltu lähinnä aluepoliittisesta näkökulmasta. Se on sinänsä tärkeä, mutta aluepolitiikkakin voisi saada uutta voimaa, jos osaamiskeskus asiaa tarkasteltaisiin globaalista uuden talouden perspektiivistä: Miten Suomen tulisi asemoitua maailman, miten Euroopan osaamiskeskusten verkostoihin?

Suomi voi olla maailmanluokan toimija vain harvoilla alueilla. Niillä sen olisi kyettävä toimimaan ulospäin yhtenäisesti. Menestys edellyttää yhteisesti kehitettyä kansallista strategiaa. Sitran toimesta laadittu toinen kansallinen tietoyhteiskuntastrategia linjaa tapaa, jolla voisi edetä.

Euroaluokan osaamiskeskukseksi maailman yhteyksineen voidaan ylittää aluetason voimavaroin. Pienin osaamiskeskustemme asemoitumisnäkökulma tulisi olla Pohjoisen ulottuvuuden alue - Itämeren allas. Siihen verkottuminen on alueiden ja/tai kaupunkikeskusten omin voimin mahdollista.

Suomesta on Nokian ansiosta kehittynyt langattoman viestinnän maailmanluokan osaamiskeskus. Sellaisena Suomi tulee epäilemättä ainakin jonkin aikaa pysymään. Nokia on pystynyt vetämään Suomeen jo tuhat ulkomaista osaajaa, jotka edustavat 70 eri kansallisuutta. Nokia on levittäytynyt yli maan. Se on samalla luonut ympärilleen Nokia-klusterin. Nokia-Suomella on edellytyksiä olla alallaan johtava maailmankeskus. Kilpailu tulee olemaan ankaraa. Klusterin kilpailukyvyistä huolehtiminen on ensiarvoisen yhteinen tehtävämme. Omien osaamisresurssien huvetessa tulisi yhteiskuntamme vetovoimatekijöistä huolehtia nykyistä paremmin. Valtion, kuntien ja Nokian ja sen klusteriyhteyksien erilaisia yhteisponnistuksia tarvitaan.

Toinen ala, jolla Suomella on mahdollisuudet nousta maailman johtavaksi keskuksiksi on metsäsektori tai laajemmin koko metsäperusteinen teollisuus. Krister Ahlströmin johdolla Suomen metsäteollisuus on neuvotellut metsäperusteiselle teollisuudelle klusteriaseman EU:n teollisuuspolitiikassa. Tämä hyväksyttiin viime joulukuussa.

Metsäpuolella meillä on perinteisesti laajaa ja monipuolista maailmanluokan osaamista. Kaikki johtavan osaamiskeskuksen ainekset ovat olemassa. Ongelmana on eri metsäosaajien lokeroituminen omille reviiereillään kansainvälisessä toiminnassa. EU:n piirissä saadun läpimurron tulisi herättää ja kannustaa työhön "Suomi - maailman metsämaa" -ohjelman ja brandin aikaansaamiseksi. Valtioneuvoston vuonna 1999 hyväksymä kansallinen metsäohjelma on nimensä mukaisesti liian sisäänpäin suuntautunut.

Kolmas alue, jolla saattaa olla tulevaisuuden mahdollisuuksia maailmanluokkaan on metsäsektoriin läheisesti liittyvä ympäristöteknologia.

Neljäntenä esimerkkialueena voi pohtia Venäjän tulevaisuuteen liittyviä mahdollisuuksia. Suomella on edellytyksiä kehittyä joillakin kapeilla alueilla yhteistyössä venäläisten kanssa maailmanluokan Venäjä-osaajiksi ja sitä kautta projektijohtajiksi länsimaisiin yhteistyöhankkeisiin ja osallisiksi eri tavoin.

Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva Aleksanteri-instituutti on päättänyt kansainvälisen resurssikeskuksen perustamisesta. Sen tarkoituksena on tarjota tilaisuuksia nuorille venäläisille tutkijoille ja tiedeihmisille opiskella Suomessa. Sillä pyritään tukemaan Venäjän kehitystä ja samalla luomaan pitkällä

aikavälillä toimivia verkostoja. Aleksanteri-instituutti on itse Suomen Venäjän tutkimuksen verkostoja kehittävä ja koordinoiva yhteisö.

Osaamispääoman tuhlaus on oma ongelma-alueensa. Sitä on tuhlattu useimmissa suomalaisissa organisaatioissa monista eri syistä johtuen. Kansantalouden puitteissa Suomi on osin 1990-luvun lamasta johtuen ja sen perintönä Pohjoismaiden ylivoimaisesti suurin ja OECD-maidenkin joukossa suurimpia osaamisen tuhlaajia. Työelämäämme osallistuu enää 45 prosenttia 55 - 64 -vuotiaista. Vastaava luku esimerkiksi Ruotsissa on 30 prosenttia korkeampi.

Tuhlaus uhkaa kasvaa talouttamme vakavasti jäytävälle tasolle, jos yhä paremmin koulutetut ikäluokat 2010 jälkeen seuraavat nykymuotia. Ongelmaa on tarkasteltu tähän asti lähinnä eläkepoliittisena kysymyksenä. Sitä tulisi pohtia myös osaamistalouden sekä yritysten ja yhteiskunnan yhteisen edun näkökulmista.

Osaamistalouden muotoutumisprosessiin liittyy monia koko yhteiskuntaamme koskevia tulevaisuusasioita. Tulevaisuusvaliokunnan sopisi hyvin ottaa prosessi yhdeksi seurantakohteekseen.

Varatuomari Timo Laatusen

Yhteisöelämän olemukseen kuuluvat vuorovaikutteisina oikeudet ja vastuut, olipa kysymys yksilöistä tai yrityksistä. Yhteiskunta tarjoaa elämisen ja toiminnan puitteet jäsenilleen ja yrityksilleen; vastapainoksi niillä on velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan.

Ajatelkaamme vaikkapa tilannetta nyky-Venäjällä. Puuttuu poliittinen ja taloudellinen vakaus; sisäinen turvallisuus, oikeusjärjestys ja oikeudenhoito ontuvat ja muukin yhteiskunnallinen infrastruktuuri voi olla puutteellista. Ymmärrämme helposti, että yrityksetkin tarvitsevat yhteiskunnallista infrastruktuuria. Vasta toimintapuitteiden kuntoon saaminen innostaa ulkomaisia investointeja Venäjälle. Nyt riskit ovat liian suuret.

Ajatus siitä, ettei yrityksellä olisi yhteiskunnallista vastuuta on siis absurdi. Se on niille yhtä luonnollinen kuin kansalaisillekin. Yritys ei voi toimia yhteiskunnassa, mistä puuttuvat esimerkiksi vakaa demokratia ja hallinto, koulutettu työvoima, liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuuri, tutkimustoiminta jne.

Yksilöllä on täsmällisiä velvollisuuksia kuten oppi-, ase- ja verovelvollisuus. On niitä yritykselläkin kuten vero-, ympäristönsuojelu- ja työsuojeluvelvollisuudet. Lait voivat olla aukollisia tai jäädä ajastaan jälkeen, mutta moraalit ja etiikka ovat aukottomia. Osa yritystenkin yhteiskunnallisista velvollisuuksista on moraalisia. Ne muuttuvat yhteiskunnan arvojen mukana, mutta aina niitä on olemassa.

Elämme parhaillaan siirtymäkautta suljetun talouden ja yhteiskunnan aikakaudesta avoimeen talouteen ja muuhunkin integraatioon Euroopassa ja koko maailmassa. Viimeisenä etappina on Kiinan tulo WTO:n jäseneksi. Elämme globalisaation aikaa. Murrosvaiheessa, jossa entiset normit eivät enää kaikki päde ja uudet eivät ole vielä vakiintuneet, esiintyy aina hapuilua, ylilyöntejä, väärinkäytöksiä ja erheitä. Silloin on myös vaikeata arvioida, mikä on pysyvää ja mikä ohimenevää, mikä on menneisyyttä ja mikä tulevaa. Eräs leimallinen ylimenokauden piirre on tuotannontekijöiden välisen tasapainotilan muuttuminen pääomaa liaksi suosivaan suuntaan. Esimerkkejä ovat ns. share holder valuen, omistaja-arvon, ja optioiden liikakorostus. Olemme ajaneet keskiteiltä ojaan eräissä osingonjaoissa ja optiojärjestelyissä sekä yritystoiminnan virittämässä nostamaan osakkeen arvoa hyvin lyhyellä aikajänteellä amerikkalaiseen tapaan.

Samat markkinavoimat, jotka ovat vaaka nyt kallistaneet, tasapainottavat sen jälleen tulevaisuudessa, kun lyhytnäköisen toiminnan haitat ovat tulleet esiin. Pääomistahan ei maailmassa ole lainkaan puutetta ja pääoma on liikkuvien tuotannontekijä.

Pulaa on innovaatioista sekä tiedoista ja taidoista, ja ihminen, jonka luovuuteen ne liittyvät, on liikkuvuudeltaan hidasta tuotannontekijä. Liikkuva pääoma saapuu luovuuden sekä tiedon ja taidon luokse. Yrityksen sijainnin työpaikoista kilpailevassa maailmassa määräävät ensi sijassa markkinat, innovaatiot ja ammattitaito. Erityisesti asiakaslähtöisyys on palveluvaltaistuvassa yhteiskunnassa niin yritysjohdon kuin henkilöstön työn lähtökohta eikä suinkaan pääoman tuotto lähimmällä vuosineljänneksellä.

Eurooppa on muuttumassa vanhusten maanosaksi. Yritystoiminta kohtaa lähivuosikymmeninä paitsi työvoiman laadullisia ongelmia myös määrällisen pulan. Se pakottaa yritykset ottamaan henkilöstön huomioon nykyistä pitkäjänteisemmin. Henkilöstön merkitys resurssina on siis kasvussa eikä suinkaan jäämässä pääoman varjoon.

Yrityksen keskeisin eettinen velvollisuus yhteiskunnassa on luoda taloudellinen perusta sen olemassaololle ja kehitymiselle eli lyhyesti luoda vaurautta yhteiskuntaan. Sen käyttämisestä taas päävastuun kantavat poliitikot. Kutsuimme Teollisuuden Keskusliitossa tätä yritysten velvoitetta aikanaan ansaintapakoksi, kun kalkyloimme, millaisia tuloksia teollisuuden oli tulevaisuudessa saavutettava, jotta yhteiskunta selviäisi jo säädetystä ohjelmistaan. Tällöin selvisi muun muassa, että meidän oli saatava Ruotsin taso kiinni ennen vuosituhannen loppua tahi tingittävä eduskunnan jo päättämistä tavoitteista. Tavoitetta pidettiin 1979 utopistisena, mutta se on toteutunut.

Suuri lama opetti kouriintuntuvasti kuinka nopeasti koko yhteiskunta kärsii, jos yritysten kunto heikkenee. Yrityksen tärkein yhteiskunnallinen velvollisuus voidaan määrittää niinkin, että sen on kyettävä elämään, so. olemaan kannattava ja muuntumiskykyinen aikojen muuttuessa. Vain niin se voi täyttää ansaintatehtävän. Toisaalta yhteiskunnan on pidettävä huolta yritysten yleisistä toimintaedellytyksistä, jotta taloudellinen pohja pitää ja työpaikat pysyvät maassa.

Sitä vastoin työllisyyden hoito ei ole yrityksen velvollisuus. Työllisyys on pikemminkin seurausilmiö yrityksen näkökulmasta asiaa katsoen. Kannattava yritys työllistää, kannattamaton ei. Siksi kannattavuus on ainoa todella pitävä työsuhdeturva; muut ovat näennäisiä, vaikkapa olisivat eduskunnan yksimielisesti säätämiä. Yrityksellä on kuitenkin velvollisuus pitää huolta käyttämästään työvoimasta. Työsuojelun ohella siihen kuuluu velvollisuus noudattaa ajan vaatimusten mukaista henkilöstöpolitiikkaa.

Voiko yrityksen ja yritysjohton vastuita tarkastella erillisinä? Normaalistihan yritysjohto on yrityksen oikeuksien ja velvollisuuksien esittäjä ulospäin. Johdolla tarkoitetaan tällöin toimitusjohtajaa ja hänen lähipiiriään enkä niinkään hallitusta, jonka nykyisin katsotaan edustavan melko yksinomaisesti omistajia.

Yritysjohto on nykyisin usein omistajien isäntärenki, vaikka aikaisempien oppien mukaan hänen piti olla yrityksen eri intressenttien tasapainottaja. Edellinen painotus korostaa toimivan johdon velvollisuutena olevan omistajien edun maksimoimisen, jälkimmäinen taas korostaa yrityksen menestymistä pitkällä aikavälillä, kun kaikilla intressitahoilla on pysyvä kiinnostus yritykseen.

Nykyisellään pörssiyritysten johtajien enemmistö taitanee painottaa share holder valuen kautta pääoman hyötyä. Samaa korostavat ylimitoitettut tai väärin asetettut optio-ohjelmat. Matkimme liikaa Yhdysvaltain mallia. Uskon tilanteen lähivuosina tervehtyvän takaisin eurooppalaiseen suuntaan, mutta kulttuuriimme epäilemättä jää pysyväksi muistoksi annos amerikkalaisuutta, eikä se ole suinkaan haitaksi.

Suomessakin yritykset jakaantuvat kahteen ryhmään. Ensimmäisen, luvultaan pienemmän mutta näyttävämmän, muodostavat kansainvälistyneet ja kansainvälisesti omistetut suuryritykset kärjessä Nokia, Sonera, StoraEnso ja UPM-Kymmene. Niiden pääkonttorit ja tehtaat voivat muuttaa maasta toiseen. Niin haluttaessa niitä voidaan johtaa hyvinkin kylmäkiskoisesti yhteen maahan nähden vailla moraalisia estoja. Niissä share holder value voi esiintyä puhtaimmassa muodossaan. Niin kauan kuin yrityksen aivopääoman tärkein osa - yleisjohto ja kehitystoimi - on Suomessa, voimme pitää niitä kuitenkin suomalaisina. Näissä yrityksissä toiminnan etiikan kannalta ratkaisevia ovat asiakaskunnan arvopainotus ja kansalaisliikkeiden voima. Ympäristöarvot ovat nopeasti nousseet tärkeiksi esimerkiksi metsäteollisuudessa. Suhtautuminen kansalaisoikeuksia polkeviin diktatuureihin, orjuuteen ja lapsityövoimaan sekä muut humanit arvot ovat vaikuttavia myös liiketoiminnassa.

Toisen, lukumäärältään suuren joukon muodostavat tuotteiltaan tai palveluiltaan kotimaahan sidotut yritykset. Niidenkin omistus voi osin kansainvälistyä, mutta aivoenergia, asiakassuhteet, raaka-aineet ja muut vastaavat tekijät sitovat ne lujasti Suomeen. Tällaisissa yrityksissä korostuu vastuu suomalaista yhteiskuntaa kohtaan. Tätä vastuuta ei voi syrjäyttää aiheuttamatta haittaa myös omalle liiketoiminnalle. Yhteiskunnan arvomaailma muutoksineen on tällöin helpommin tunnistettavissa kuin edellisen ryhmän yrityksissä.

Väitetään, että Suomea johtavat nykyisin suurimpien yritysten toimitusjohtajat. Se on näköharhaa. Pankinjohtaja Aarre Simonen sanoi aikanaan Suomen Kuvalehdessä, että on perustuslakejakin vahvempia lakeja, joita ei eduskunta edes yksimielisenä voi muuttaa; ne ovat talouden rautaiset lait. Väite johtunee siitä, että yritysjohto lausuu poliittisia johtajia selkeämmin ja useammin julki, mitä terve taloudenpito maalta vaatii. Viime vuosina tosin tätä järjen ääntä olemme kuulleet myös pää- ja valtiovarainministereiltä sekä valtiovarainministeriön johtavilta virkamiehiltä.

Eduskunta kuten koko suomalainen yhteiskunta joutui suuren laman seurauksena ahtaisiin taloudellisiin puitteisiin. Samaan aikaan yhdennymme Eurooppaan ja siirryimme yhteiseen rahaan. Ajatusmaailma viipty vielä menneisyudessa eikä ole siirtynyt täysin integraation ja globalisaation aikaan. Kansainvälinen kilpailu työpaikoista ja pääomasijoituksista, valtion suuri velka ja suljetun talouden aikana kehittynyt suuri julkinen sektori asettavat ahtaat rajat päätöksenteolle eivätkä suinkaan muutama yritysjohtajat. He päinvastoin toimivat samoissa ahtaissa rajoissa kuin poliitikotkin, mutta ovat näitä notkeampia mukautumaan uusiin toimintapuitteisiin. Itse asiassa Suomen integraation suurin ongelma ei alun alkaenkaan ollut yritysten sopeutuminen EU-aikaan, vaan julkisen sektorin sopeutuminen siihen.